

1—5 } Ebben a füzetben tárgyalt emlékek lelőhelyei.
 Lieux des trouvailles publiées dans ce numéro.

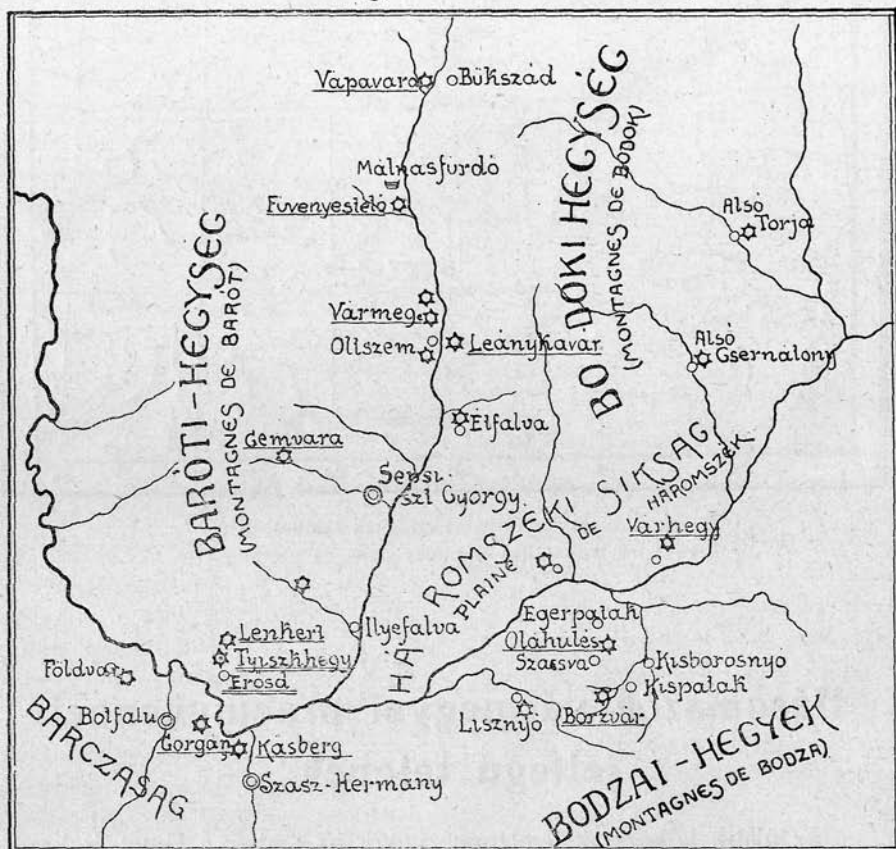
Háromszék vármegyei praemykenaei jellegű telepek.¹

Az újabb kőkorszak legvégén, mikor az ember a fémeket is kezdi megismerni, hazánk DK-i sarkában, Háromszék vármegye területén, egy olyan nép lakott, melynek aránylag magas kulturája a Mykenae-előtti művelődési körhöz tartozik. Ez a kultúra főtömegében a Balkán-félsziget egyes részeire, a Földközi és a Fekete-tenger némely partvidékére, Besarabiára, Moldvára, Bukovinára, Galiciára és Oroszország Ny-i felére terjed ki, s így a háromszék megyei telepek geográfiai tekintetben középen fekszenek az É-i és a D-i telepek közt. Már ebből a szempontból is különös figyelmet érdemelnek, annyal inkább, mert a kultúra kiterjedtségének nagyságához képest aránylag még kevés anyag áll rendelkezésre és így a kultúra ezen területeinek egymáshoz való viszonyát és összefüggését sok tekintetben még homály fedi. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum megbízásából végzett vizsgálódásaim alapján

¹ A homlokzaton levő térképen: 1.

A HÁROMSZÉKMEGYEI TELEPEK TÉRKÉPE.

PLAN DES STATIONS DU COMITAT DE HÁROMSZÉK.

0 5 10 15 20 25 30 Km

a jelen dolgozat keretében az eddig megismert telepek alakutani viszonyait s az ásatások rendjén feltárt tárgyak közül legfőképpen a kulturát annyira jellemző festett edényeket szándékozom rövid vonásokban megismertetni.

A telepek első csoportja, amint az alábbi térképvázlat is mutatja, a Baróti-hegység K-i és D-i lábánál a Háromszéki-síkság és a Barczaság szélén, az Olt folyó jobb partján, vagy az abba ömlő patakok mellett fekszik. A második csoport telepei a Bodoki-hegység Ny-i és K-i lábánál, a harmadik csoport a Bodzai-hegyek Ny-i és É-i szélén, szintén a Háromszéki-síkság párkányán, részben közvetlenül az Olt mellett, részben pedig a Feketeügybe ömlő patakok partján fekszik. A telepek negyedik csoportja a Bodzai-hegyek és a Bodoki-hegység telepeit kapcsolja össze. Ezek a Háromszéki-síkságból kiemelkedő két domb D-i oldalán, Réty és Várhegy mellett közvetlenül a Feketeügy felett terülnek el.

1. Az oltmenti lakótelepek közül a legészakibb Bükszád községtől D-re, a Rekettyés patak és az Olt közti 45–50 m. magasságú andesit-hegyfok keskeny tetőlapján fekszik. A rajta fekvő várromokat *Vápvavárának* nevezi a nép. A hegyfok csupán É-felől függ össze az Olt feletti első terraszzsal. Egyebütt meredek sziklapartok védik. Az É-i oldalt az egész hegynyakat átszelő, hatalmas méretű hármassánczolás oltalmazza. A legmélyebb sáncz a 10 m.-es mélységet is eléri. Azt, hogy ezek a sánczok a Mykenae-előtti időből valók-e, vagy pedig a vár falával egy idejűek, ásatások útján lehetne megállapítani. Valószínű, hogy már a praemikenaei időben volt kisebb méretű elsánczolás, melyet a későbbi idők lakói tovább mélyítettek. A csiki vasút építése alkalmával a sziklafok D-i végét a rajta nyugvó várfalakkal és az őstelep egy részével együtt, „kőfejtés” okából, a minden ellenőrzés nélkül dolgozó vállalkozók levegőbe röpitették. Ezzel egyik legértékesebb régészeti emlékünket megcsonkították.

2. Vápvavárától D-re mintegy 7 km. távolságra húzódik a *málnásfürdői* őstelep az Olt folyó és a Somospatak¹ torkolata közt. Ez is egy hegynyúlványnak végső része, melyet a falusiak *Füvenyestetőnek* neveznek. Távolsága Málnásfürdőtől alig fél km. A tető szélessége 35–40 km. Magassága az Olt tükre felett 20–25 m. A kb. 20 cm. vastag humusz alatt 30–35 cm. vastag szuvatréteg² s közbe-közbe, helyenként 40–50 cm. vastagságot is kitevő, konyhahulladék-réteg van. A telepet hátrafelé két helyen is széles árok védi. A sánczok szélessége 30–35 méter; mélységük jelenleg 2–3 m. Az első sáncz s a hegynyúlvány legvégső pontja közt a távolság 80 m., az I. és a II. sáncz közötti területen is van kultúra-réteg. Jelenleg szántóföld és Szép József málnási lakós tulajdona.

3. Szintén az Olt jobb partján, Málnásfürdőtől 4 km. távolságra, az országút és az erdő széle közt, két árok között van egy magányosan álló dombocska. Az itt talált néhány festett edénytöredék azt bizonyítja, hogy ez is a Mykenae-előtti korból való őstelep.

4. Az 1908 év folyamán rendszeres ásatások útján feltártam az oltszemi *vármegei* telep nagy részét. A telep Oltszem község É-i végén az országút és az Olt medre közötti szántóföldön, közvetlenül a Mikó-

¹ A katonai térképen hibásan „Szamospatak” a neve.

² Háromszék- és Csikvármegyében a megszáradt, vagy megégett sártapasz darabokat, melyeket a ház faláról, vagy a kemence oldaláról levertek, vagy amelyek maguktól leváltak, *szuvat*nak hívják. Innen e rétegeket, melyeknek anyaga csakugyan nem egyéb, mint megégett sártapaszdaraboknak tömege, a „vörösre égett agyagréteg” kifejezés helyett *szuvatréteg* elnevezéssel jelöltem. A tűzpadok, tűzhelyek s általában minden más megégett vagy égetett föld rétege szintén „vörösre égett agyagréteg” s így félreértésre adhat alkalmat. A *szuvatréteg* kifejezés csupán az építmények faláról levert vagy lehullott sártapasz-darabok laza tömegét jelzi.

kastély mellett fekszik. Helyét a környező felületről mintegy 2 m. magasságra kiemelkedő, ellipszis alakú dombocska jelzi. Legmagassabb pontjának az Olt tükre feletti magassága 21 m. és tengerszín feletti magassága 569,2 m. A telep homokos altalaja felett több helyen konyhahulladék-réteget s felette, a mai humusz alatt, szuvarréteget, közbe-közbe pedig tűzhelyeket találtam. A szuvarréteg nem összefüggő. Az ásatás 31 m. hosszú és 14 m. széles területen folyt az őstalaj-szín tájáig, átlag 1 m. mélységig. A telep már régóta szántóföld; a szántás rendjén a kultúra-réteg feletti humuszt leszántották és így sok helyen felzavarta az eke a rétegek rendjét. Az őstelepet K-ről az Olt vize, a többi oldalon pedig körben futó, 6—8 m. széles, mesterséges árok védte.³

5. Oltszem községgel szemben, az Olt balpartján, a víz tükre felett 50 m. magasságban, a Bodoki-hegység aljában fekszik a nép által *Leánykavár* néven nevezett magaslat. Ny-ról az Olt medre, D-ről a Sütőpataka, K-ről a Sütőpatakába torkolló, mély árok határolja. Csupán É-felől kapcsolódik össze a szomszédos magaslatokkal egy nyereg-alakúan mélyedő földnyak útján, melynek legmélyebb pontja 10—15 m-rel alacsonyabb, mint az őstelep szintje. Az ily módon elkülönített magaslat fensíkja trapéz-alakú. Rövidebb átmérője 50 m., a hosszabb 55 m. Kőrakásnak semmi nyoma. Igazi földvár, melynek tetejéről az oltszemi többi telepeken kívül látni lehet az innen 5 $\frac{1}{4}$ km. távolságra fekvő málnás-fürdői őstelepet is. Az 1910 okt. 6-án végzett próbaásatás alkalmával a humusz alatt egy alsó és egy felső konyhahulladék-réteg közt szuvarréteget találtam; 2,30 m. mélységben, amely mélységig a feltárás történt, a kultúra-réteg még nem ér véget. Így a kultúra-rétegnek vastagságát tekintve, az erődsi Tyiszk-hegyi őstelep után következik. A praemykenaei rétegek feletti mai humuszból La-Tène és provinciális rómaikori edénytöredékeken kívül néhány vastárgy került napfényre. A telep Rápolti Mózes úzoni községi jegyző tulajdona.

6. Oltszem község alsó végén, a *vármezei ősteleptől* 2 $\frac{1}{4}$ km. távolságra, szintén az Olt jobbpartján, az *Özv. Sánta Gyuláné* belsejében, a szeszgyár felett van egy 60 m. széles, három oldalról elkülönített magaslat, melynek területén a Mykenae-előtti kort jellemző néhány festett edényre akadtam. Az Olt színe felett mintegy 15 m. magas, Ny-felé nyereg-alakúan bemélyedő hegynyak kapcsolja össze az Olt jobbpartján elhúzódó terraszzsal. A hegynyak bemélyedése a telepet védő elsánczolás.

³ A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének 1908. évi jelentése Bpest. 1909. 206—207. lap.

Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1908 és 1909 évi állapotáról. Sepsiszentgyörgy. 1910. 42—43. lap.

7. Az oltszemi Leánykavártól D-re, 6 km. távolságra szintén a Bodoki-hegység lábánál fekszik az *étfalvi templomdomb*, melynek tetején, a templom körüli temetőben, sírásás alkalmával festett edénytöredékekre leltek. A telepet átvizsgálva, meg lehetett állapítani, hogy a telepet védő körsánczok a domb ÉK-i és É-i oldalán még ma is megvannak. A domb különben csupán Ny-felől függ össze a szomszédos magaslatokkal.

2. kép. Sepsiszentgyörgy : Gémvára.

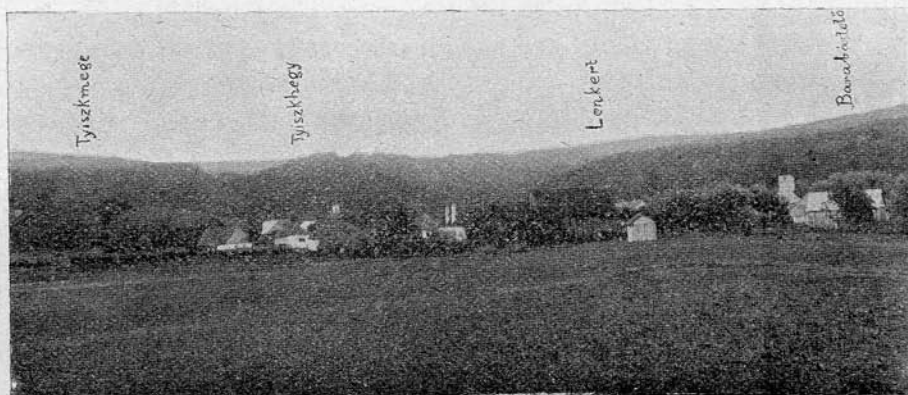
Fig. 2. Sepsiszentgyörgy : Gémvára.

8. Sepsiszentgyörgytől Ny-ra, az erdő szélén, a Debren-patak balpartján, a patak medre felett 20—25 m. magasságban fekszik a *Gémvára* nevű, homokkő alzatú hegynyúlvány. Távolsága az étfalvi templomdombtól 9 km. D-ről, Ny-ról és K-ről meredek lejtők veszik körül. É-i oldalát, a D-i foktól 70 m. távolságra, sáncz védte, melynek vonulását az 1910 évben végzett ásátások alkalmával¹ 22 m. hosszúságban felderíttem. A 2. számú képen, mint tipikus fekvésű őstelepnek, Gémvárának a látképét mutatom be a Ny-i oldalról. A sánczot jelző bemélyedés nem vehető ki, mert az ásátások után betömetett. Mai méretei különben is igen csekélyek, miután a telep kultúra-rétegeinek nagy része a hosszabb idő óta tartó szántás alatt az aljba került be. A Gémvára tetejéről K-i irányban a rétyi templomdombon fekvő őstelepig lehet ellátni.

¹ A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője. III. rész. Sepsiszentgyörgy, 1902. 17—18. l.

9. Illyefalvától Ny-ra az Oltba ömlő Illye-patak balpartján, szintén a Baróti-hegység aljában, a *Vágott tető* nevű erdő alatt fekszik a *Forrásdomb* nevű őstelep. Mai alakjában nem különálló domb, hanem egy D-nek néző hegyoldal. Próbaásatást végeztem rajta 1910 aug. 2-án.

10. A háromszékmegyei telepek közt a legdélibb fekvésű az *erődsdi*¹ *Tyiszk-hegyi* őstelep, mely az Olt jobbpartján, közvetlenül a község felett, tőle ÉK-i irányban, a tengerszín felett 558 m., az Olt tükre felett

3: kép. Tyiszk-hegy környéke.

Fig. 3. Environ de mont de Tyiszk.

60 m. magas domb tetején fekszik (3., 4. kép). A dombnak az a része, mely kultura-rétegekkel van fedve, a kincskeresők és kutatók által vájt gödrökből kikerült anyagból következtetve, nem csupán a domb legtetejére, hanem a DNy-i lejtő egy részére is kiterjed. A telep által elfoglalt terület hossza kb. 130 m., szélessége 45 m. s így területe circa 5000 m². Az őstelep É-ről, K-ről és D-ről vízmosások útján létrejött hatalmas árkokkal van körülveve. ÉK-ről mindössze 4—5 m. széles és 58 m. hosszú földnyak kapcsolja össze a szomszédos fenntérsggel. Ezen a területen van a telepet a szomszédos fenntérsgtől védő elszáncolás is, melynek mai felszíne 6—8 m.-el alacsonyabb, mint az őstelep

¹ A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének 1907 évi jelentése. Bpest, 1908. 196—198. l. Az 1908 évi jelentésben: 205.—206. l.

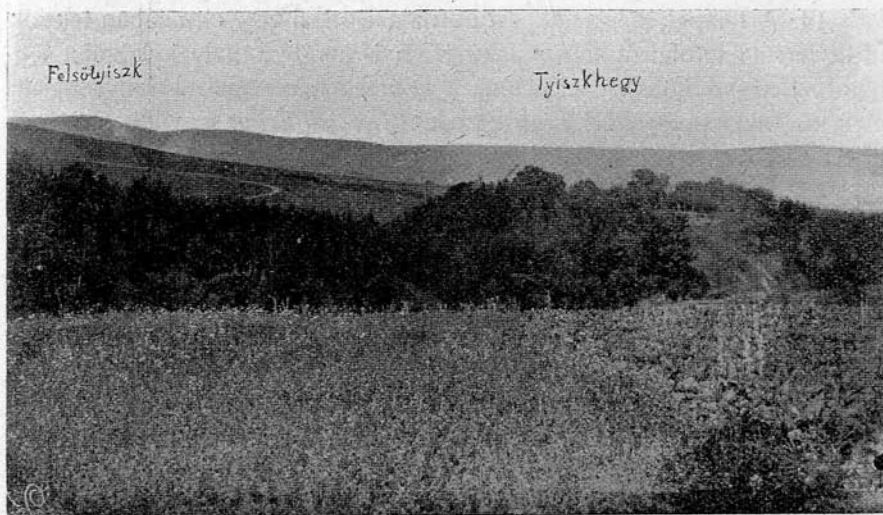
Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1907 évi állapotáról, Sepsiszentgyörgy, 1908. 15—19. l.

Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1908 és 1909 évi állapotáról, Sepsiszentgyörgy, 1910. 39—42. l.

Teutsch Gyula: Nehány érdekes őskori agyagmű Erődsdről. Arch. Értesítő 1906 évf. 375. l.

J. Teutsch: Eine Vorgeschichtliche Töpferei. Die Karpathen. Jahrg. 1, Heft 10. p. 305—308.

magassága. A sáncz felső szélessége a mai felszín magasságában 18 m., legnagyobb mélysége 2·10 m. A mai humusz 50 cm.-t tesz ki. Az alatta fekvő sárgásbarna színű agyag szénnel, szuivatdarabokkal, cseréptöredékekkel és csonthuladékkal van telítve. Ez a réteg természetes fekvésű, apró szemű, 60 cm. vastag kavics-rétegen nyugszik. A kavicszemeket vöröses színű, laza kötőanyag tartja össze, s élénken elválnak a vöröses-sárga színű, homokos agyagból álló altalajtól.

4. kép. Tyiszk-hegy északról.

Fig. 4. Le mont de Tyiszk de N.

A sánczon túl K-felé, a telepnél magasabb fekvésű domb emelkedik, (a tenger színe feletti magasság 576 m.), melyet a falusiak *Felsőtyiszknek* hívnak. A még hátrább fekvő területeknek *Fácza* a neve. A telepet bizonyára még DNy-felől is sánczgyűrűk védték. Ezeknek húzódását azonban, minthogy területük hosszabb időn át szántás alatt volt, csak ásátások útján lesz lehetséges megállapítani. Azok a mélyületek, melyeket, mint sánczokat mutogatnak, felhagyott újabkori szekérnyomoknál egyebeknek nem tekinthetők.

11. A Tyiszk-hegyi ősteleptől ÉK-felé, szintén Erősd község határában fekszik a *Lenkert* nevű határrész. Kútásás alkalmával talált festett edényekből következtetve, ezen a helyen is őstelep van a tárgyalat korból.

12. A Bodoki-hegység K-i lábánál eddig még csak két telepet ismerünk meg. Az egyik *Alsótorja* község belső területén, a Feketeügybe ömlő Torja-pataka közelében, a *Csoboth János* belsőségének útfelöli része, ahol földmunka alkalmával találtak néhány agyagedényt. A teleptől nem messze egy másik helyen, 2 drb. bronz sarlót és egy darab füles tokos bronz vésőt találtak.

13. Az alsócsernátoni ref. templomdomb körüli magaslaton, még 1901 év folyamán, földmunka alkalmával nagyszámu festett edényt, kanálnyeleket és állat-idolumokat, továbbá La Tène és római provinciális tárgyakat találtak, melyeknek nagy része az Erdélyi Nemzeti Múzeum Régiségtárában van. A magaslattól D-re folyik el a Csernáton-pataka, mely szintén a Feketeügybe ömlik.

Az alsótorjai és alsócsernátoni telep kultura-rétegeit a földmunkálatok alkalmával csaknem teljesen lefejtették.

14. A telepek harmadik csoportja a Bodzai-hegyek aljában fekszik. Eddig erről a területről három lakó telep ismeretes, melyek közül a legdélibb Lisznyó község területén, a Feketeügybe ömlő Lisznyó-pataka felett, a Bükkös- és Csukjon-hegy alatti *Jenejek-hegye* nevű határrészen terjed.

15. A Bodzai-hegyek É-i lábánál, *Egerpatak* községben, az *Oldh-ülés* nevű határrészen, a Szacsvapatak és a Kurtapatak összeömlésénél, Dénes Mihály tagján is van egy őstelep. Az Egerpatakról Szacsvára vivő úttól balra, kb. 1200 m. távolságra esik egy 8—10 m. magas dombon. A katonai térképen közelében van az 538 m.-es magassági jel. A dombot hegynyak köti össze a mögötte fekvő hegyvidékkel. Szélessége kb. 50 m. Tetejéről Eresztevényig és Maksáig lehet ellátni.

16. Innen a hegygerincen túl, egyenes vonalban kb. 3 km. távolságra fekszik *Kisborosnyó* határán a *Borzvára* nevű, hasonló korú őstelep mely, mint az előbbi, szintén három oldalról van védve hegyek által s mindkettő csupán csak egy irányban nyújt kilátást a háromszéki síkságra. Ez a telep Kisborosnyótól Ny-ra, a Kispatak völgyében, a Szénégető-árok és Papszéna-árka között elterülő magaslaton áll, a patak szintje felett, 15—20 m. magasságban. Hossza 60 m., szélessége 40 m. Hátrafelé mesterségesen készített, 6—8 m. mély árok választja el a szomszédos hegynyúlványtól. A telep oldalain húzódó sánctvonalról Orbán B. is tesz említést.¹

17. A háromszéki síkságból Réty községtől É-ra, a Feketeügy jobb partján emelkedik ki a *Dobojka* nevű 55 m. magas domb, melynek D-i oldalán fekszik a rétyi ref. templom. A templomtól D-re a Feketeügy feletti alsó terraszt borítja az az őstelep, melynek területén első ízben az 1905 év folyamán végeztem ásásokat.² A kultura-réteg a *Malomkert* nevű rét feletti magas márt vonalától a domb teteje felé mintegy 90 m. széles és a régi temető Ny-i határáig 120 m. hosszú területet foglal el. Az őstelep átlagos magassága a Feketeügy tükre felett mintegy 20 m.-re

¹ Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. III. k. Pest. 1869. 164. I.

² Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum 1905 évi állapotáról. Sepsiszentgyörgy, 1906. 10—11. l.

tehető. Területe jelenleg szántóföld. A talált tárgyak között vannak római korú provinciálisak is. A kincskeresők a telep legnagyobb részét már fel-forgatták s így a nagyszámban található tárgyak legnagyobb része másodlagos fekvőhelyen van.

18. Nagyborosnyő és Léczfalva között a *Várhegy* község mellett emelkedő domb fennsíkján a szántott föld felületén több helyen festett edénytöredékeket és a praemykenaei jellegű kort jellemző más tárgyakat vet fel az eke. Nagy számmal található ilyen tárgyak a fennsík ÉK-i sarkában, hol a római korban épített és az erdélyi fejedelmek korában megújított erősség romjai s mesterségesen ásott árkok láthatók. A 20 hold területű domb minden oldalról meredeken emelkedik ki a síkságból s csupán a falú felőli oldala lankás. Régen a Feketeügy közvetlen alatta folyt el. Magassága a tenger színe felett 550 m., a Feketeügy tükre felett pedig kb. 25 m-re emelkedik. Ny-i és ÉNy-i oldala ma is ingoványos. Tetejéről minden irányba messze el lehet látni, könnyen védhető és így megtelepülésre az ősidőben is egyike volt a legalkalmasabb helyeknek. Az őstelep területe báró Szentkereszthy Béla tulajdona. A korai La-Tène és a provinciális római kulturát jellemző edénytöredékeken kívül itt is, mint a málnásfürdői őstelepen, találtam mélyített diszítésű edénytöredékeket, melyek a tordosi mélyített diszítésű agyagművekre emlékeztetnek. A festett és mélyített diszítésű agyagművességnek ezen együttes előfordulása kortörténeti szempontból is kívánatosá teszi a telep rendszeres föltárását.

A telepek első csoportjához sorolandó a Baróti-hegység déli lábánál, de már Brassó megyében, a Barczaság szélén, az Olt balpartján fekvő három telep is, melyek Teutsch Gyula brassói archaeologus vizsgálataiból ismeretesek.¹

A legészakibb *Földvár* község határában, Erősdtől 7-5 kilométer távolságra fekszik. A második telep *Botfalu* határában egy magánosan álló domb, az Olt egyik nagyobb kanyarulata mellett.

A dombot a magyarok *Gorgány*-nak vagy *Csigadomb*-nak, a szászok egyszerűen *Hügelnek* nevezik. Egy 1415-ből való oklevélben *Éleskő* a neve.² Az archaeologiai irodalomban az újabb keletű

¹ J. Teutsch: Prähist. Funde aus dem Burzenlande, Mittheilungen der Anthrop. Gesellschaft in Wien XXX. Bd. (1900) 189—202. p.

—: Die spätneolithischen Ansiedlungen mit bemalter Keramik am oberen Laufe des Altflusses. Mittheilungen der prähistorischen Commission der Kais. Akademie der Wissenschaften. I. Bd. 365—399. p. Wien, 1903. Teutsch Gyula: Festett keramika az oltmelléki őstelepekről. Arch. Ért. 1904. évf.

—: A barczasági őskori telepekről. Erd. Múz. Egl. IV. Vándorgyűlésének Emlékkönyve. Kolozsvár, 1908. 86—90. l.

² Orbán Balázs: A Székelyföld leírása. VI. k, Bpest, 1873. 441. l.

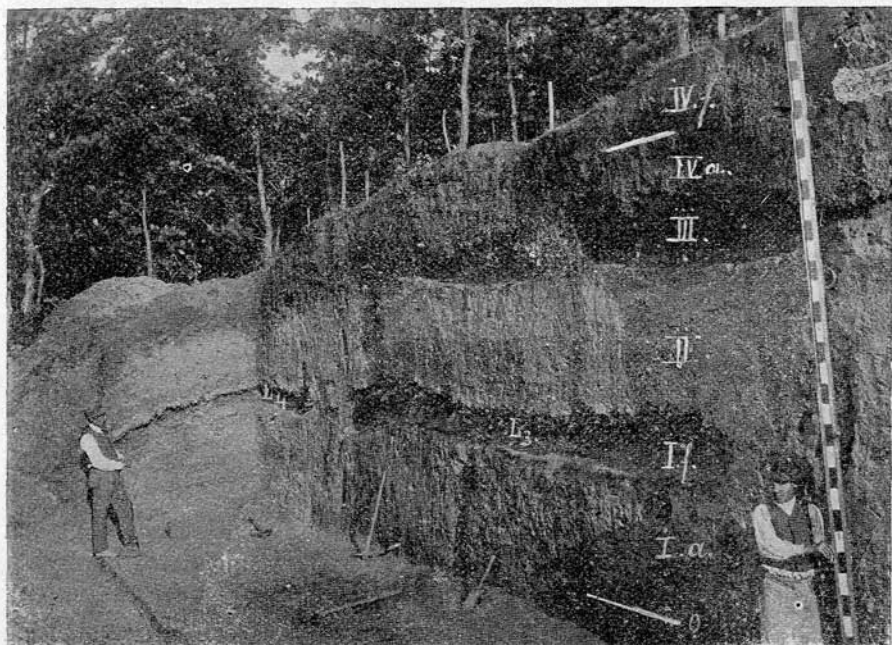
Priesterhügel, a katonai térképen (1 : 75000) *Predigerberg* a domb neve, melynek távolsága az erödsi Tyiszk-hegytől 3·5 kilométer. A Barcaságon fekvő harmadik telep *Szászhermány* község területén, az Olt legdélibb kanyarulata mellett fekszik. Szintén egy magánosan álló domb, melynek magassága 12 méter. Távolsága Erösdötől 4·5 kilométer. Neve: *Käsberg*.

A telepek általános jellemzése. Az előadottakból kitünik, hogy az őslakók a megtelepedésre a természet által kellően megvédett területeket választottak ki. Mindenik őstelep az alluviális síkság feletti legalsó terraszhoz csatlakozó, magasabban fekvő hely; valamely fenntérség előrenyúló hegyfoka, vízmosás alkotta két vagy három árok között, vagy valamely dombnak délnek néző oldala, ahonnan messze el lehetett látni s amellel kellően védett is volt. A településre megválasztandó hely kijelölésében lényeges szerep jutott a víz közelségének is. Nincsen egyetlen telep sem, melynek közelében folyó vagy patak ne volna. Az elősorolt huszonegy telep közül, közvetlen az Olt mellett fekszik tíz, a Feketeügy mellett kettő, a többi az Oltba vagy Feketeügybe ömlő patak mellett épült. A hegynyúlványokat két vagy három oldalról, vízmosás útján létrejött, meredek partok védték, a negyedik oldalon, ahol a szomszédos fenntérséggel összefüggött, az úgynevezett *nyak*-részen, a lakótelep szélén mesterségesen ásott sáncz volt a határ. Bükszádon három, Málnásfürdön két ilyen sáncz szolgált védelmül. A magaslatok elő részén sánczgyűrűk nyomait csupán Étfalván lehet kimutatni; különben az oldalfalak meredeksége miatt, ilyen sánczgyűrűkre alig is volt szükség.

Az elősorolt telepek közül rendszeres ásatásokat az erödsi *Tyiszk-hegyen* és az *oltszemi vármezei telepen* végeztem. A kultúra-rétegek vastagságából következőleg, leghosszabb ideig volt lakott terület az erödsi *Tyiszk-hegy*. Négy év óta tartó ásatásaim alatt feltártam a telep É-i felében 6 m. széles és 30 m. hosszú területet. A telep feltárt részén a kultúra-rétegek átlagos vastagsága 4 m.-t tesz ki. Mykenae-előtti kulturát jellemző tárgyakat találtam az őstalajtól a felső humusz-réteggig eső rétegekben. A rétegek sorozatát az 5-ik képen szemlélhetjük. Közvetlenül az őstalaj felett konyhahulladék-réteg terül el (I. a.), melynek színe szürkés-zöldes; hamút, csontot, kagylóhéjat, csigaházat, széndarabokat, edénytöredékeket bőven tartalmaz. Közbe-közbe vékonyabb-vastagabb, hordott sárga agyag-rétegek tűnnek fel. E felett következik az alsó szuvat-réteg, amely az ebben a magasságban feküdt lakóházaknak, égető-kemencéknek megégett sártapasz darabjaiból alakult ki. Színe élénk téglavörös s az alatta és felette fekvő szürkés-zöldes színű konyhahulladék-rétegtől élénken elválík.

A feltárt területen összesen 4 helyen van meg ez az alsó szuvat-réteg, az őstalaj felett átlag 1·2 m. magasságban. Képünkön a 3 és a 4 sz. lakásból származó szuvat-réteg látszik. (L₃, L₄). Az alsó szuvat-réteg felett megint konyhahulladék-réteg következik (II), melyben ugyancsak

hamú, szén, csont, továbbá edénytöredékek nagy számban találhatók. Színe ennek is szürkés-zöldes. Átlagos vastagsága 1 m.-re tehető. A mai felszín alatt 1'3 átlagos mélységben kezdődik a 40—50 cm. vastag felső szuvar-réteg (III.), melynek lazán álló szuvar-darabjai az egymás mellett sűrűn álló lakóházaknak és égető kemencéknek sártapasz darabjaiból alakult ki. A 30 m.-es feltárás vonalán 26 m. hosszúságban összefüggő

5. kép. Erőd: Tyiszk-kegyi rétegek.

Fig. 5. Erőd: couches du mont de Tyiszk.

réteg alakjában látható. A feltárás K-i végén 4 m. hosszúságban csupán össze nem függő, széthullott rögök alakjában van meg. A felső szuvar-réteg felett helyenként újabb konyhahulladék-réteg következik s felette fekete színű humusz. A fekete színű humuszban (IV. a.) eredeti fekvőhelyen festett edényeket találtam, míg a sárga humuszban (IV. f.) talált tárgyak egészen más kulturát jellemeznek, melynek pontos korát a talált tárgyak elégtelensége miatt ez idő szerint meghatározni nem lehet. A 7 képen bemutatott mélyített diszítésű edénytöredékek a felső, sárga színű humuszból valók.

A Mykenae-előtti jellegű kultúra felső határa tehát a feketés színű humusz-réteg felső határával esik össze. Ami ezen felül van, az már más korból való. E feketés színű humusz-rétegnak humuszszá való átalakulása mutatja, hogy praemykenaei jellegű kultúra után hosszabb időn át vegetáció volt a

telep felületén, úgy, hogy mikor később a felső humusz-rétegben talált tárgyak által jellemzett (talán bronzkori) kultúra ütött itt tanyát, az alsó humusz-réteg már ki volt alakulva.

A lakóházak és az égetőkemenczék faláról lehullott és rétegesen elterült szuvar-romokból kialakult alsó, felső és legfelső (I. f., III., IV. a.) szuvar-réteg jelzi a praemykenaei jellegű kultúra három letelepülési vonalát. Mindenikhez hozzátartozik egy-egy konyhahulladék-réteg. A konyhahulladék-rétegben is lehet észlelni finomabb rétegzettséget, mely helyenként, mondhatni, levelés szerkezetű (II.). A szétszort konyhahulladékot az olvadó hó s az első eső minden évben mechanikailag rétegekben rendezte el. Ha a házak körül a hulladék nagyon felhalmozódott, a halmokat az ember maga is elegyengette. A közbe-közbe található 6—8 cm. vastag, sárga színű agygréteget szintén az ember maga hordotta oda, hogy a szerves anyagokkal telített konyhahulladékok rétegeiből előtörő gázok kigőzölgését megakadályozza. A rétegenként található moha-, alga- és egyéb növényi maradványok arra mutatnak, hogy koronként, nedves időben a rétegek felületét vegetáció borította.

Az 1910 évi ásatások alkalmával feltártam az alsó szuvar-rétegben fekvő 3 sz. *lakóház* maradványait. A lakás területét egyfelől a szuvar-réteg kiterjedése, másfelől pedig a határvonalon talált cölöpüregek helye pontosan meghatározza. Szélessége a két belső cölöpösor között 5 m., hosszúsága pedig 8 m. Téglalap alakja a rétegek egyenletlen települése következtében csak annyiban deformálódott, hogy DK—ÉNy-i irányban húzódó átlója az ÉK—DNy-i irányúhoz képest valamivel rövidebb.

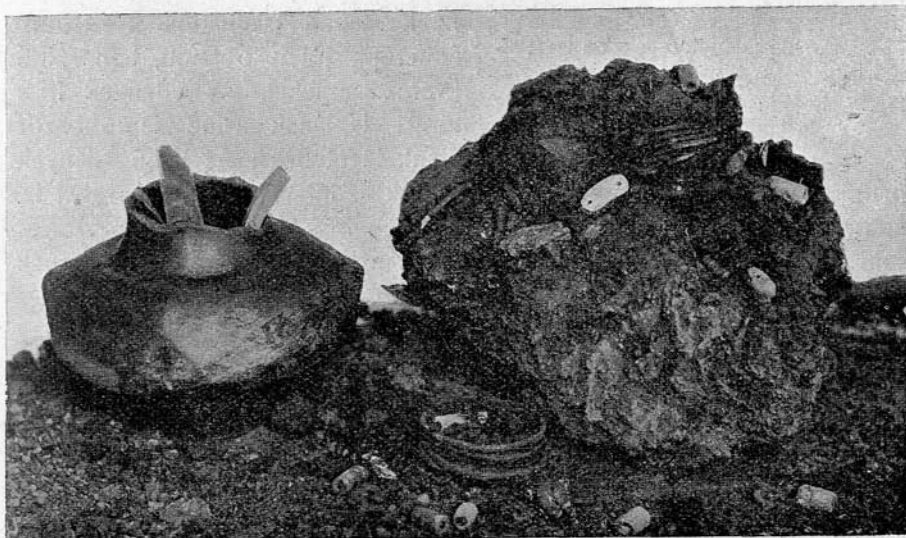
A lakás földjén a tapasztást több helyen megtaláltuk. Függőleges irányban meghasadozott, 5—10 mm. vastag síkárólásból áll, mely az alatta levő rétegektől színben is különbözik s a mellett mechanikailag is el van különülve. Az a körülmény, hogy a lakás földjén az É-i oldalon 3·5 m. szélességben ez a tapasztás 25 cm.-el alacsonyabban feküdt mint a D-felőli területen, arra mutat, hogy a lakóház kettős tagozatú volt. Alacsonyabb része 3·5 m., a magasabb része pedig 4·5 m. szélességű. A lakásnak ez a két osztálya csupán a padozat magasságában különült el egymástól és fallal nem volt elválasztva. Ez a háztípus alakját tekintve, megfelel a bukovinai Schipenitzben talált hasonlókorú lakásoknak, de analogiát mutat a Schliz által Grossgartach-ban talált kőkorszaki ház típusával is, amennyiben ezek a lakások is négyszögletűek és nivójuk különböző magasságú.¹ A lakóház északi részén egy többször megújított kavicsrétegekkel megerősített, 1·5 m. átmérőjű, kőralakú tűzhely (T.s.) mellett alig félméter távolságban egy négyszög alakú 1·40 m. hosszú és

¹ A. Schliz: Das steinzeitliche Dorf Grossgartach. Stuttgart. 1901. Továbbá Prähist. Zeitschrift. 1910. 122—123. p. 138—139. p.

1·20 m. széles letapasztott és fehérre meszelt agyagépítmény (T.₁₁.), a D-i magasabb részben egy szintén agyagból épített, 1·40 m. átmérőjű kőalakú égető kemence (T.₉.) alapját és oldalfalának alsó részét tártuk fel.

Az ásatások rendjén a telep egyéb pontjain a T₁₁ és T₆ számmal jelölt agyagépítménnyel egyező szerkezetű, más ilyen építményeket is találtunk.

A lakóház É-i, K-i és Ny-i határvonalán egymástól 1—1·5 méter távolságra a szuvat-réteg alatti konyhahulladék-rétegben megtaláltuk a lakóházhoz tartozó függőlegesen álló czölöpsorok üregeit. A D-i határvonal még nincs kifejtve. A czölöp-üregek vastagsága 20—30 cm. Mélységük az alsó szuvat-réteg alatt 100—130 cm. s a legtöbb az őstalajba

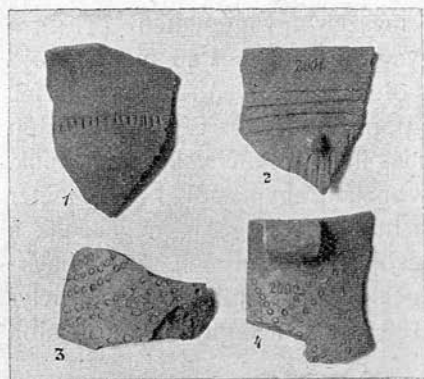

6. kép. Erősd: Tyiszk-hegyi kőpenge és ékszerlelet.

Fig. 6. Erősd: Trouvaille des lames en pierres et des bijoux.

mélyed bele. A henger alakú czölöpüregeken kívül néhány három vagy négyoldalú hasábalakú. Ezek a czölöpök hasított fából készültek. A lakóházhoz tartozó, eddig felmért czölöpök száma: 36.

A háromszékmegyei telepekről a Székely Nemzeti Múzeumban elhelyezett tárgyaknak a száma immár a 4500-at is meghaladja. Ebből több mint 2500 darabot az erődsi tyiszkhegyi őstelepen, 1000 darabot az oltszemi vármegyei őstelepen tártunk fel. Az Erősdről való tárgyak a település rétegeinek sorrendjében vannak leltározva. Bármely tárgynak lelőhelye nem csupán a terület szerint, hanem a rétegek magassága szerint is pontosan meg van jelölve. Az ásatások eredményei nem csupán a múzeumban elhelyezett tárgyak, hanem azok a rajzok, térképek, fényképfelvételek és feljegyzések, melyek az ásatás rendjén feltárt, el nem szál-

7 kép. Erődöd : Edénytöredékek a legfelső rétegből.

Fig. 7. Erődöd : fragments de vases de la couche supérieure.

hangja rendkívül éles csengésű. Találunk azonban olyan edényeket is, különösen a vékonyfalúak közt, melyeknek friss törése fehéres, sárgás, szürkés vagy szürkés-barnás színű, sőt egészen fekete is, de vannak olyanok is, amelyeknek falában a vörös szín mellett, az egyenetlen égetés következtében középen, a külső, vagy a belső felületen fekete, vagy kékszínű csík vonul végig. A festetlen edények felülete durva, egyenetlen. A simított és csiszolt felületű edények vékony rétegben finoman iszapolt anyaggal vannak bevonva. Ennek a bevonásnak a színe adja meg az edény fénylő alapszínét, melyre a különböző festéseket alkalmazták. Az edény készítésénél korongot nem használtak. A simításhoz azonban különböző eszközöket kellett használniok, melyek közül néhány csonteszközt az ásátások alkalmával meg is találtunk. Ilyen edénysimító csonteszközöket látunk a 91 képen a 7 és 9 sz. alatt. Mindkét csontszerszám belső felülete simított. Ugyanezen képen 10 sz. a. bemutatott kanálnyelnek vége szintén szolgálhatott simító eszközül is. Némely edény belső felületén látható szalmaszár-lenyomatok, úgy látszik, az egyenetlen száradás biztosítására az edények belsejébe helyezett szalmától erednek. A vastagfalú nagyobb edények külső felületét 2—3 mm. vastag síkárolt réteggel vonták be. A könnyen lepattagzó síkárolás alatt az edény eredeti felületén hosszant lefutó ujjbenyomásos díszítés van (8 kép). Ez a síkárolt réteg valószínűleg szintén az egyenetlen száradás, vagy az egyenetlen kiégés biztosítására szolgált. Az égetés zárt helyen, égetőkemencében történt. Erődödön

látható különböző berendezési tárgyak, úgynevezett ingatlan emlékek, valamint a települési és egyéb viszonyok megfigyeléseiből származtak.

Az agyagművesség legbeszédesebb emlékei az edények és tartozékaik. Külön lesz szó az edények technikájáról, alakjáról és díszítési módjairól.

I. Technika. Az edények készítésére felhasznált agyag finoman iszapolt. Csupán a vastagfalú edények falában találhatunk 2—3 mm. átmérőjű, jól lekoptatott, fehérszínű kvarcz-szemeket. Az edények friss törési lapjának színe legtöbbször élénk téglavörös. Az ilyen edények

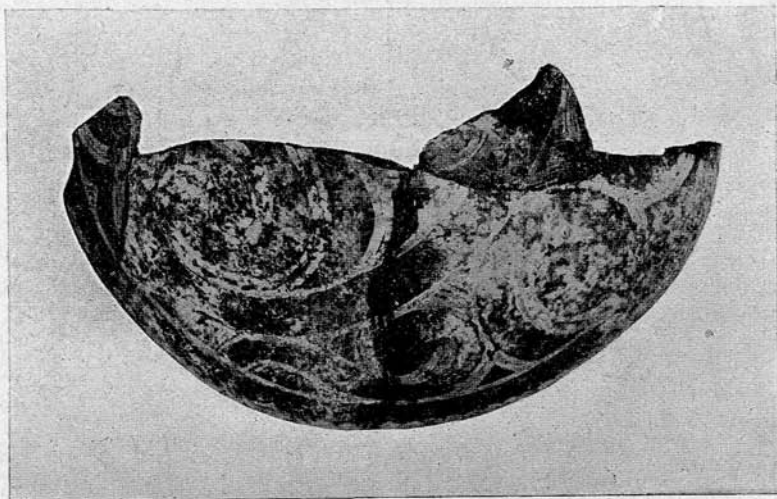

8 kép. Bevont edénytöredék Oltszemről.

Fig. 8. Oltszem : Fragment de vases enduits.

nehány köralakú égetőkemence alsórészét kiástuk. Amellett, hogy a többi telepeken is az őslakók maguk készítették edényeiket, a nagy számban található deformált edények bizonyítanak. Az égetőkemence túlhevítése, vagy az anyag nem kellő megválasztása következtében az edény helyenként felpuffadt, alakja is deformálódott. Ezeket, mint hasznavehetetlen tárgyakat, az égetőkemence körül elhányták.

II. Alaki viszonyok. Tipus szerint az edények és tartozékaik közt vannak: I. *tálak, tányérok*; II. *csészék, csuprok*; III. *fazekak*; IV. *korsók*; V. *talpas edények*, köztük 1. alacsony talpú *talpas csészék*, 2. középmagasságú *talpas poharak* s végül 3. harangalakú talppal ellátott *tálak*, úgynevezett *talpcsöves tálak*. Utóbbiaknak talpas része felül, egymással szemben két helyen, köralakú lyukkal van ellátva. VI. A

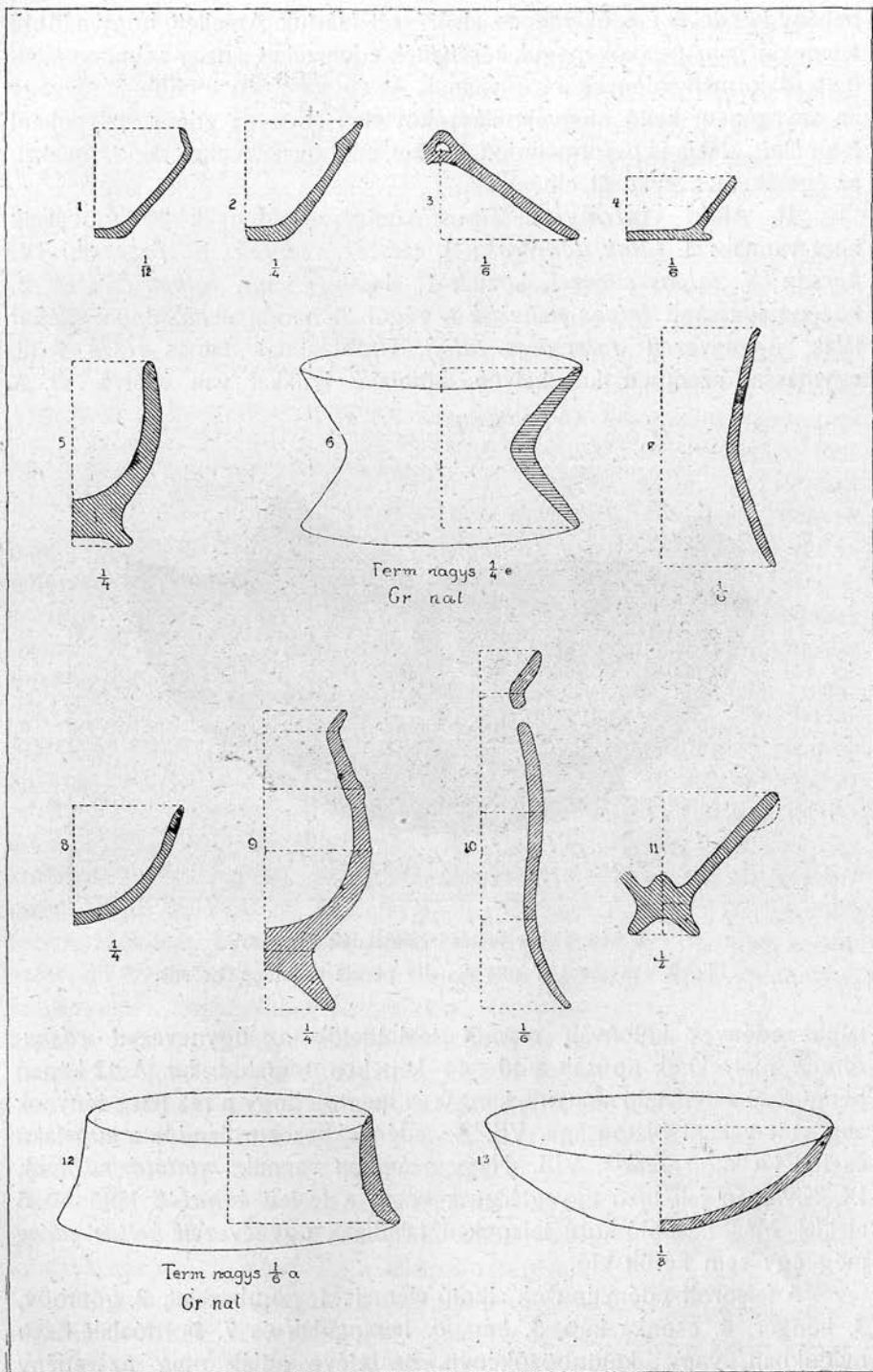

9 kép. Fehér festésű táltöredék Erősdről.

Fig. 9. Fragment d' une écuelle peinte en blanc (Erősd).

talpas edények különvált részéül tekinthetők az úgynevezett *edény-talpak*, melyeknek típusait a 40—44 képeken mutatom be. A 42 képen bemutatott edénytalp annyira karcsú és magas, hogy a reá tett edénynek alig volt valami biztonsága. VII. Az edényekhez sorolandók a kúpalakú és füllel ellátott *fedők*. VIII. Nagy számban vannak *miniatűr-edények*. IX. Kiválóan jellemző agyagtárgyak végül a festett *kanalak* különböző alakjai. Más, hasonló-korú telepeken található, úgynevezett *kettős edény* még egy sem került elő.

A felsorolt edénytípusok alkotó elemei: 1. gömbszelet, 2. gömböv, 3. henger, 4. csonka kúp, 5. kúp, 6. harangalak és 7. hordóalak. Ezek magukban, vagy különbözőképen összetéve adják meg az edény alakját. A legtöbb edénynek füle egyáltalában nincs. A fület pótolják

10. kép. Edénymetszetek (Erősd, Oltzsem).

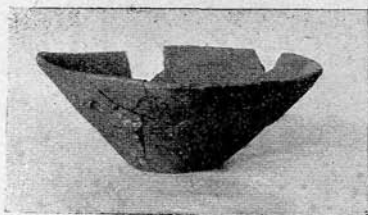
Fig. 10. Coupes de vases (Erősd, Oltzsem).

az edények különböző helyein elhelyezett bütyökszerű kidúrodások, melyek igen gyakran vízszintes, vagy függőleges irányban lyukkal vannak átfúrva. E lyukakba erősítették az edények hordására szolgáló zsinort. A bütyökfül alakja lehet hengeres, melynek felülete köralakú lapban végződik (65. kép); lehet továbbá félgömbidomú (15. kép), kissé vízszintesen, vagy függőlegesen lapított (33. kép). Utóbbi esetben, ellenkező irányban, mint ahogy az összelapítás történt, vízszintesen vagy függőlegesen átlukasztották. Szalagfül egyáltalában nincs. A 21. képen látható csészének, az edény oldalából ferdén kiemelkedő lapos füle van, melynek felső vége szabadon végződik. Alak tekintetében kiválóan jellemző, hogy az edény felületéből feltünőbbben kiemelkedő vagy kiugró mindenemű alkotórész teljesen hiányzik.

Az edények főbb típusait az alábbi példák alapján ismertetjük.

I. Tálak, tányérok. 9. és 10. képen 13. Erősd, Tyiszkhegy: felső szuvatréteg. Lelt. száma: 575. Alakja gömbsüveg, kívül simított, belül fényesre csiszolt és kívül-belül fehér festésű. Magassága 11 cm., peremátmérője 40 cm.

Csonkakúp alakú, lapos fenekű a 11. és 12. képen bemutatott két tálunk. Mindkettő az oltzemi vármegyei telepről való. A 11. képen levőnek (lelt. sz. 988.) belső felülete simított s felerészben téglavörös, felerészben fekete színnel átvont. Külső felületén a kézzel való idomítás egyenetlen felületei jól látszanak. Vízszintesen átfúrt bütyökfüle van. Magassága 12 cm., peremátmérője 30 és feneké 9 cm. Törése téglavörös.

 $\frac{1}{8}$

11. kép. Tál Oltzsemről.
Fig. 11. Écuille d' Oltzem.

 $\frac{1}{10}$

12. kép. Tál Oltzsemről.
Fig. 12. Écuille d' Oltzem.

Egyike a legnagyobb tálaknak a 12. képen bemutatott, szintén csonkakúp-alakú edény; lelt. sz. 995. Külső felülete egyenetlen, belseje simított és sárgás téglavörös. Magassága 11 cm., pereme 38, feneké 12 cm. átmérőjű.

13. kép. Erősd, Tyiszkhegy: középső konyhahulladék-réteg. Lelt. száma: 576. Alakja fordított helyzetű csonkakúp, feneké lapos. Közvetlen

a perem alatt vízszintesen átylukasztott egyetlen bütyök-füllel. Magassága 9.5 cm., perem-átmérője 31 cm., fenék-átmérője 9 cm. Csupán belül festett.

$\frac{1}{4}$

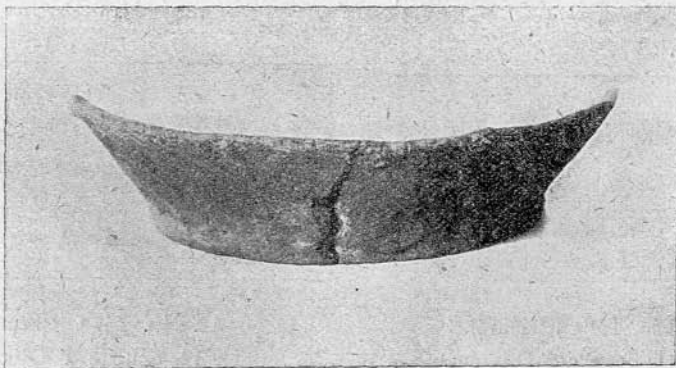

13. kép. Tál Erősdről.

Fig. 13. Écuille d'Erősd.

14. és 10. képen 10. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 997. Alakja törpe csonkakúp, fenéke lapos, oldalt kiugró párkánnyal. Magassága 5 cm., perem-átmérője 18 cm., fenék szélessége 13 cm. Csupán belül simított és festett.

$\frac{1}{3}$

14. kép. Tál Oltszembről.

Fig. 14. Écuille d'Oltszem.

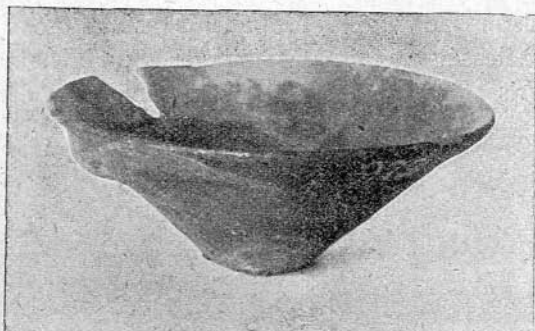
Nagyságával a csészékhez átmenet a 973. lelt. számú tálcaska (15. kép). Lelőhelye: Oltszem, Vármege. Felülete kívül-belül simított, kívül festett. Alakja lapos fenékel ellátott csonkakúp, de belső felületének alja félgömbidomú, mely fokozatosan a kúpfelületbe megy

át. Pereme alatt 2 cm.-re vízszintesen átfúrt lapos bütyök-füle van. Magassága 6,5, perem-átmérője 15,5, fenék-átmérője 4 cm. 2/9

II. Csészék, csuprok.

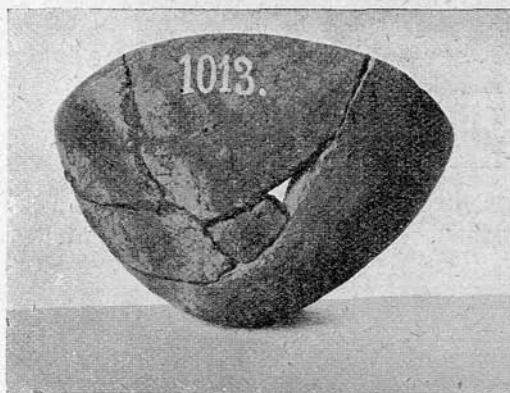
16. és 10. képen 8. Oltszem: Vármege. Leltári sz.: 1013. Alakja gömbsüveg. Magassága 6 cm., perem-átmérője 12 cm. Kívül-belül festett.

17. és 10. képen 2. Oltszem: Vármege. Lelt. sz.: 1426. Alakja gömböves, fenéke lapos; pereme befelé ferdén lemetezett. A perem ezen ferde síkja az edény belső felületével az érintkezésisikban kiemelkedő párkányt alkot. Magassága 6,5 cm.,

15. kép. Fehér festésű tál Oltszemről.

Fig. 15. Écuelle peinte en blanc d' Oltszem.

16. kép. Festett csésze Oltszemről.
Fig. 16. Tasse peinte d' Oltszem.

1/2

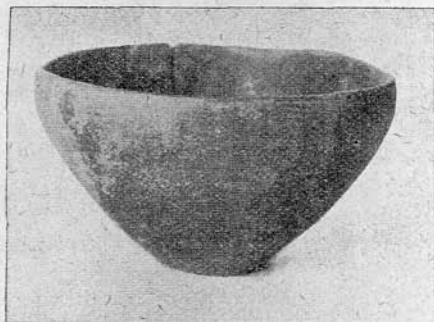
peremátmérője 13 cm., fenék-átmérője 5 cm. Festetlen.

18. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 975. Alakja fordított helyzetű csonkakúp, mely alant a fenéket alkotó körlapba, fent pedig gömbövesbe megy át. Pereme ilyen módon kissé befelé hajlik. Kívül-belül simított; színe világos gesztenyebarna és fekete. Törése fekete. Magassága 9 cm. Peremátmérője 15,5, fenékátmérője 4,5 cm.

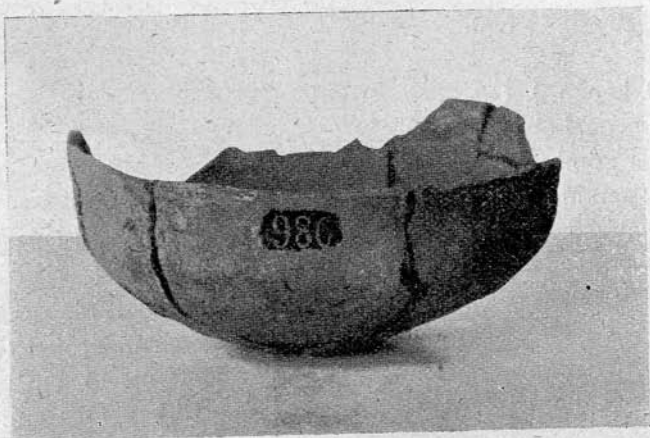
17. kép. Festetlen csésze Oltszemről.
Fig. 17. Tasse non peinte d' Oltszem.

2/9

18. kép. Csésze Oltszemről.
Fig. 18. Tasse d' Oltszem.

19. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 986. Laposabb alakjával átmenet a tálakhoz. Alakja gömböves, mely fent hengeres felületbe megy át. Pereme kissé kifelé hajlik. Feneke homorú. Belső felületének alsó része félgömb idomú. Magassága 8 cm. Szájának átmérője 21, fenékszélessége 4 cm. Alig símított. Színe kívül-belül sárgába hajló téglavörös. Friss törési lapja ugyanilyen színű. Festetlen.

19. kép. Csésze Oltszembről.
Fig. 19. Tasse d' Oltszem.

1/4

20. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 971. Nem annyira alakjáért, mint inkább függelékeit tekintve, érdemel külön figyelmet. Mellső

20. kép. Csésze Oltszembről.
Fig. 20. Tasse d' Oltszem.

1/2

részén szájától másfél cm. távolságra, másfél cm. hosszú, hegyben végződő, emberi orra emlékeztető nyúlványán kívül két oldalt ugyanilyen magasságban 1—1.5 cm.-re kiálló, félgömbalakú bütyke van, amelyek füleknek felelnek meg. Így tehát nagyon primitívus formában, emberi arcot ábrázol. Felülete belül simított, kívül teljesen durva. Színe élénk téglavörös s rajta foltonként határozatlan színű, minta nélküli fehér

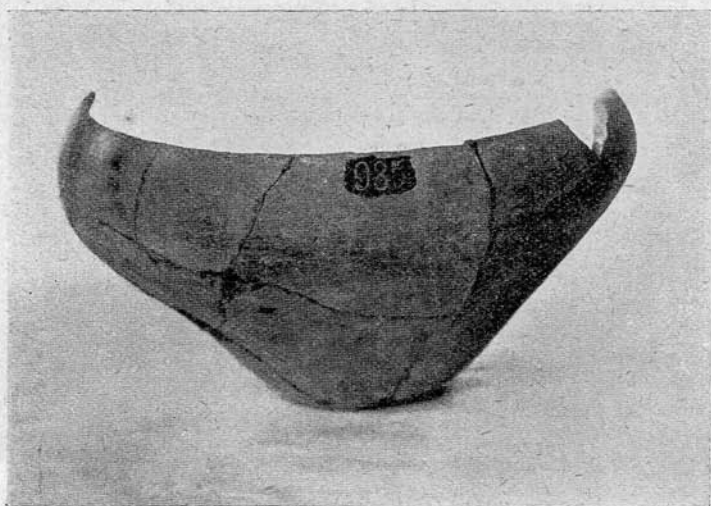

21. kép. Csésze Oltszemről.

1/3

Fig. 21. Tasse d' Oltzem.

festés nyomai vehetők ki. Feneke lapos. Magassága 9 cm. Peremátmérője 11, fenékátmérője 7 cm.

22. kép. Csésze Oltszemről.

1/5

Fig. 22. Tasse d' Oltzem.

23. kép. Csésze Oltszembről.
Fig. 23. Vase d'Oltszem.

perem-átmérője 28 cm., fenékátmérője 9 cm. Finoman csiszolt.

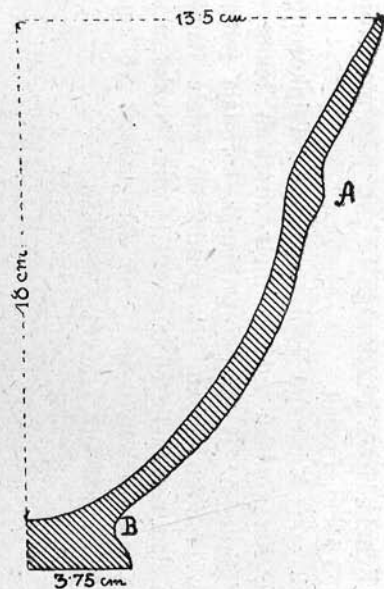
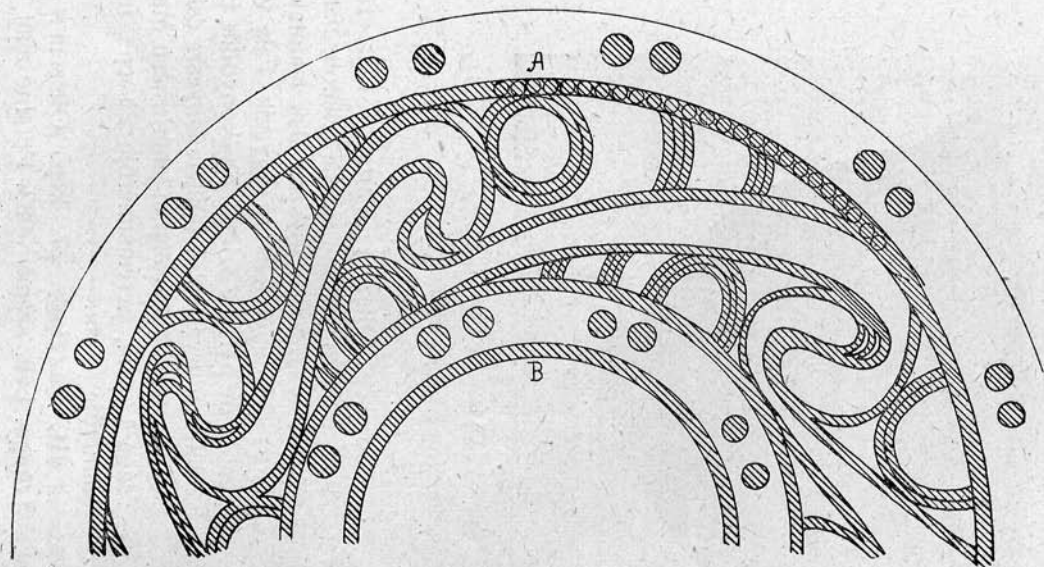
23. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. szám: 969. A csésze felső fele henger, alsó része csonkakúp alakú. A két felület érintkező határvonala

21. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 1018. Alakja lapos fenékkal ellátott gömböví, melynek felső része a peremnél kifelé hajlik. Oldalából középmagasságban, ferdén álló és szabadon végződő lapos fül emelkedik ki, melynek szélessége 3·5 cm., hossza 2·5 cm. Két helyen átlukasztott. Magassága 8 cm., perem-átmérője 16 cm., fenékátmérője 4·5 cm. Festett.

22. és 10. képen 1. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 985. Alakja csúcsával lefelé álló csonkakúp, mely gömbövíbe olvad bele. Pereme befelé álló. Magassága 18 cm.,

24. kép. Csésze Oltszembről.
Fig. 24. Tasse d'Oltszem.

sárgás-vörösbarna
 brun jaune rougeâtre

szürkésfehér
 blanc grisâtre

25. kép. A 24. sz. csésze kiterített rajza.
 Fig. 25. Dessin étendu de la tasse no. 24.

kevéssé kidomborodik. Feneke lapos. Magassága 12 cm., peremátmérője 12·5 cm., fenékátmérője 3·5 cm. Festett.

24. és 25. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 981. Talpkoronggal ellátott tágas szájú, harangalakú edény, mely méreteit tekintve, átmenetül szolgál a fazéktipushoz is. Talpkorongjának karimája felfelé keveset összeszűkül. Szája fokozatosan vékonyodik és kifelé hajlik. Belső felületének perem alatti része teljesen félgömb idomú. Nyaka alatt az alapfelületből alig kiemelkedő bütyök-füle van. Magassága 18 cm., peremátmérője 27 cm., fenékátmérője 7·5 cm. Festett.

26. kép. Festett csésze Oltszembről.

1/4

1/4

Fig. 26. Tasse peinte d'Oltszem.

27. kép. Csésze Oltszembről.

Fig. 27. Tasse d'Oltszem.

26. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 980. Szintén talpkoronggal ellátott, harangalakú tágas szájú csésze. Alak tekintetében is az előbbivel teljesen egyezik. Fala vastagabb, de pereme szintén elvékonyodik. Belső felülete durva, külső felülete fényesre csiszolt és gesztenyebarna alapon fehérfestésű. Magassága 17 cm., peremátmérője 25 cm., fenékátmérője 7 cm.

III. Fazekak. 27. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma: 983. Pereme alatt 7 cm

28. kép. Festett fazék Erősdről.
Fig. 28. Vase peint d' Erősd.

$\frac{1}{4}$

29. kép. Festett fazék Erősdről.
Fig. 29. Vase peint d' Erősd.

$\frac{1}{4}$

magasságban 1 cm.-re kiálló, radiális irányú 4 bütyökfüllel. Feneke lapos. Magassága 21 cm. Peremátmérője 23 cm., fenékátmérője 13 cm. Felülete durva, festetlen.

28. kép. Erősd. Tyiszk-hegy: felső szuvatréteg. Leltári szám: 555. Az edény alsó része csúcsával lefelé álló csonkakúp, felső része ellenkező helyzetű csonkakúp, mely lassanként hengeres felületbe megy át. A két csonkakúp határán egymással szemben vízszintesen átfurt lapos bütyökfül van elhelyezve. Szája egyenes állású, feneke lapos. Magassága 24 cm., szélessége szájánál 23 cm., legnagyobb kihasodásánál 30 cm., fenekénél 8 cm. Felülete simított. Piros alapon sárga és fekete színnel festett. Törése téglavörös.

$\frac{1}{5}$

30. kép. Festett fazék Erősdről.

Fig. 30. Vase peint d'Erősd.

29. kép. Erősd. Tyiszk-hegy: felső szuvat-réteg. Lelt. száma: 564. A hármastagozású edény alsó részét csúcsával lefelé álló csonkakúp, felső részét az előbbivel ellenkező helyzetű egy törpebb és egy hegyesebb csonkakúp építi fel. Az alsó és középső csonkakúpot gömböves kapcsolja össze. Feneke lapos, pereme befelé hajló, szája más fazekakhoz képest szűk és így a korsó típusához átmenetül szolgál. Magassága 29 cm., szájának átmérője 13 cm., legnagyobb kihasodásánál átmérője 27 cm., fenékátmérője 8,5 cm. Felülete simított téglavörös alapon fehér festéssel díszített.

30. kép. Erősd. Tiszk-hegy: felső szuvatréteg. Lelt. száma: 556. A hármas tagoltságú edény alsó és középső részét alapjaikkal egymásra fordított két csonkakúp, felső részét (nyakát) hengeres felület alkotja. A középső kúpfelület felső részén körbenfutó, homorú felületű barázdával, alsó részén kidomborodó felülettel olvad bele a szomszédos felületekbe. Feneke lapos. Magassága 30 cm., fenekénél 12 cm. átmérőjű. Füle nincs. Domborúműves és festett díszítés.

31. kép. Erősd. Tiszk-hegy: felső szuvatréteg. Lelt. sz.: 557. Alakra nézve az előbbivel teljesen egyezik, csakhogy méretei nagyobbak. Magassága 42 cm.; pereménél 24,5 cm., legnagyobb kihasasodásánál 52 cm., fenekénél 13 cm. átm. Csiszolt felületén plasztikus és fehér festésű díszítés.

31. kép. Festett fazék Erősdről.

Fig. 31. Vase peint d'Erősd.

1/6

32. kép. Erősd. Tiszk-hegy: felső szuvatréteg. Lelt. száma: 562. Hordó alakú nagy fazék, henger alakú nyakkal. Feneke lapos. Fent függőlegesen átlukasztott 3 kisebb bütyökfüllet. Magassága 62 cm., peremátmérője 24 cm., legnagyobb kiöblösödésénél 30 cm., magasságban 32 cm. átmérőjű. Fenékátmérője 18 cm. Színe téglavörös. Felülete durva, festetlen. Töredékben maradt fenn még ennél nagyobb méretű edény is. Oltszembről való egyik ilyen edénynek szája 54 cm. átmérőjű.

Korsók. 33. kép. Erősd. Tiszk-hegy: középső konyhahulladék réteg. Lelt. száma: 566. Az edény alsó része csúcsával lefelé álló csonka-

32. kép. Festetlen fazék Erősdről.

Fig. 32. Vase non peint d'Erősd.

száma: 871. Csonkakúpalakú öblös részéhez csúcsával lefelé álló szintén csonkakúpalakú talp van erősítve, oly módon, hogy öblének alsó részéből, belül félgömbalakú bütyök emelkedik ki. Talpának 1 cm-re bemélyedő belső felülete félgömb idomú. Pereme alatt szemben egymással 1—1 át nem lyukasztott bütyökfül van. Magassága 8 cm.; pereménél 13 cm., talpának alsó részénél 4 cm., felső részénél 3 cm. átmérőjű. Festett.

35. és 10. képen 5. Erősd. Tyiszkhegy: középső konyhahulladék réteg. Lelt. száma 1945. Talpas csésze, mely a csésze és a talpas pohár közt átmeneti alak. Félgömb alakú öblös részéhez széles talp csatlakozik, melynek alsó síkja 0·5 cm.-re bemélyed. Egész magassága 10 cm. Talpának magassága 2 cm. Perem átmérője 9 cm., legnagyobb kiöblösödése 10 cm. átmérőjű. Talpa 6·4 cm. széles. Talpának összeszűkülő része 5·4 cm átmérőjű. Felülete egyenetlen. A kézzel való alakítás nyomai jól látszanak. Színe sárgás-vörösös barna.

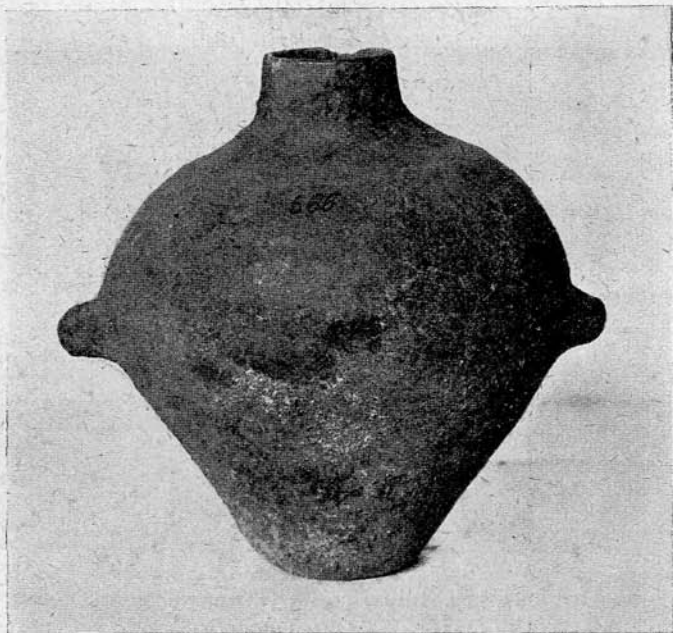
36. és 37. kép. Talpas pohár Oltszemről a vármegyei telepről. Lelt. száma: 976. Talpa egyszerű, öble kétfős tagoltságú. Talpa csonkakúp-

kúp. Erre borúl az edény félgömbalakú felső része. Közepéből emelkedik ki az edény törpe csonkakúp alakú nyaka, mely lassanként az edény szájáig hengeres felületbe megy át. 15 cm. magasságban egymással szemben két bütyökfüle van, melyek 3·5 cm.-re állanak ki az edény felületéből és függőlegesen átlukasztottak. Az edény magassága 32 cm.; szélessége szájánál 8, a legnagyobb kiöblösödésénél 28, fenekénél 11 cm. átmérőjű. Nyakhossza 3·5; válla 6 cm. magasságban van. Felülete simított, színe sárgás téglavörös. Törése téglavörös.

V. Talpas edények.

34. és 10. képen 11. Talpas csésze Oltszemről a vármegyei telepről. Lelt.

alakú; öblének alsó része gömbsüveg-, felső része csonkakúp-felületű. A két utóbbi felület ívben hajlik át egymásba. Pereme függőleges állású. Válla magasságában egy bütyök van, vízszintes lyukkal. A bütyök-fül felett köröskörül bemélyedő barázda nyomai láthatók. Talpának 2·8 cm.-re bemélyedő belső felülete félgömb-idomú. Hasonlóképpen gömbidomú öblének belső, alsó felülete is. Teljes magassága 15·5 cm., talpának magassága 3·5 cm.; vízszintes átmérője pereménél 7·5 cm., legnagyobb kihasadásánál 12·5 cm., talpa felső részénél 3·5 cm., talpa alsó részénél 7 cm. Festett.

33. kép. Festetlen korsó Erősdről.

1/5

Fig. 33. Cruche non peinte d'Erösd.

38. és 10. képen 9. Talpas pohár. Oltzsem : Vármege. Lelt. száma 978. Az előbbivel alakra nézve főbb vonásaiban megegyezik. Valamivel karcsúbb s öblének csonka kúp alakú felső részéhez egy ellenkező helyzetű újabb csonkakúp csatlakozik s ez utóbbi alkotja az edénynek kifelé hajló, 2 cm. magas száját. Válla magasságában vízszintesen átlukasztott bütyökfüle van, mely magasságban, úgy mint az előbbinél, bemélyedő, vízszintes barázda nyomai látszanak. Csiszolt és fényesen fekete színű felületén fehér festésű disztítés van. Magassága 17 cm. Talpának magassága 4 cm.; vízszintes átmérője pereménél 9·5, legnagyobb kihasadásánál 11·5, talpa felső részénél 4·5, talpa alsó részénél 7 cm. Talpának gömbalakú belső felülete 2 cm.-re mélyed be. Friss törési lapja fekete.

39. és 40. kép. Talpas tál. Erősd. Tyiszkhegy: alsó szuvatréteg. Lelt. száma: 2478. Az edény kettős tagozású: harangalakú talpra gömbsüveg alakú tálal erősítettek. A tál karimája alatt egymással szemben vízszintesen átlukasztott két bütyök-füle van. Talpának felső, kihalasodó részén szintén egymással szemben két köralakú nyílás látható, melyeknek átmérője 3 cm. Az edény gömbsüveg alakú felső része 11 cm., talpa 25 cm. magas, peremátmérője 35 cm. A talp felső része az oldal nyílásoknál 17 cm., alsó fele 24 cm., összeszűkülő része 14 cm. széles. A tál kívül-belül simított és festett, a talp csak kívül.

$\frac{1}{2}$

34. kép. Talpas csésze Oltszemről.

Fig. 34. Tasse à pied d'Oltszem.

VI. Edénytalpak. 41. és 10. képen 12. Erősd. Tyiszkhegy: alsó konyhahulladék-réteg. Lelt. száma: 1948. Alakja törpe csonkakúp. Alúl-felül nyitott. Oldalnyílása színes. Magassága 8·5 cm.; szélessége felül 24 cm., alúl 28 cm. Simított. Kívül festett.

52. és 10. képen 10. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 989. Megnyúlt harangalakú, edénytalp, melynek felső részéhez kifelé hajló peremrész csatlakozik. Alúl-felül nyitott. Felső részén egymással szemben 2 köralakú nyílás van, melyeknek átmérője 1·5 cm. Magassága 31 cm., szélessége felül 9·5 cm., alúl 14 cm. Festett.

43. és 10. képen 6. Erősd. Tyiszkhegy: alsó szuvatréteg. Lelt. száma: 571. Alakja csúcsával egymásra helyezett kettős csonkakúp. Alúl-felül nyitott. Magassága 8·5 cm., szélessége felül 15·5 cm., közepén (legnagyobb bemélyedésénél) 10 cm., alúl 15·5. Festetlen.

44. és 10. képen 7. Erősd. Tyiszkhegy: felső szuvatréteg. Lelt. száma: 570. Alakja nem mondható hengernek, hanem szintén csúcsával egymásra helyezett kettős csonkakúpnak. Alúl-felül nyitott. Pereme alatt 5 cm.-re egymással szemben 1·5 cm. átmérőjű két köralakú nyílása van. Magassága 26 cm.; szélessége felül 21·5 cm., középen 17 cm., alúl 26 cm. Festett.

45. kép. Erősd. Tyiszkhegy: alsó szuvatréteg. Lelt. száma 572. Az előbbitől csupán nagyságra nézve különbözik. Magassága 28·5 cm; szélessége felül 27 cm., peremétől 3 cm.-re levő legnagyobb beszűkülésénél

$\frac{1}{2}$

35. kép. Talpas csésze Erősdről.

Fig. 35. Tasse à pied d'Erősd.

24 cm., talpának szélessége 35·5 cm. Fala rendkívül vastag. Legnagyobb vastagsága 1·5 cm. Felülete belül egyenetlen; szalma- és polyva lenyomatái láthatók. Nem festett; színe szürkés téglavörös.

VII. Edényfedő. 46. és 10. képen 1. Oltszem: Leánykavár. Lelt. száma 2787. Kúpalakú. Csúcsán vízszintesen átlukasztott bütyök-alakú fogó van. Magassága 9 cm., alapátmérője 22 cm. Festetlen.

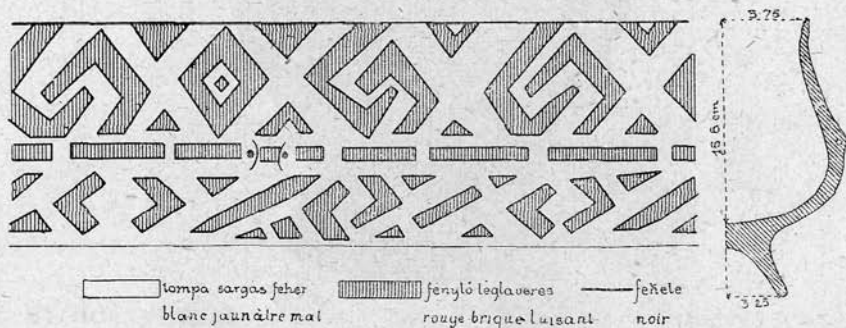
VIII. Az itt felsorolt edényeken kívül vannak még *miniátür edények* is. Nem csupán gyermekjátékok ezek. Sokszor ép oly tökéletes kidolgo-

36. kép. Talpas pohár Oltzsemről.

Fig. 36. Coupe à pied d'Oltzsem.

zásúak, mint a nagy edények. Mondhatni minden nagy edénynek megvan a kissebbített mása is. Vannak közöttük csészék (47. kép), talpas csészék (48. kép), tálak, talpas tálak (49. kép), fazekak (50. kép), korsók (51. kép), sőt edénytalpak is (52. kép). Az 53. képen bemutatott edénykének nagyban nem került elő mása. Szája téglalap alakú, a négy sarkán letompított. Oldallapjai, valamint fenéke is, négyszög alakú, de az élek és a sarkok letompítottak. Magassága 4 cm., szélessége 4,5 cm; durva. A 49. sz. talpas tál alak tekintetében teljesen egyezik a 39. képen bemutatott nagyobb méretű edénnyel. Felülete fényesre csiszolt és fehérfestésű.

37. kép. A 36. sz. pohár kiterített rajza.

Fig. 37. Dessin étendu de la coupe no. 36.

IX. Kanalak. A háromszékmegyei praemykenaei kulturát kiválóan jellemzik a kanalak. Köztük két csoportot különböztethetünk meg. Az elsőbe rövid nyelű, durva felületű, festetlen kanalak (54. kép), a másodikba a hosszú nyelű festett kanalak tartoznak. Az előbbieket öblös részének szája ellipszis, az utóbbiaké köralakú. A festett kanalakat megint két csoportba oszthatjuk. Az A) csoportba tartozó kanalaknál (55. kép) a kanál nyele az öblös rész oldalához van erősítve olyan módon, hogy a nyél megerősítése helyén, a nyél felső lapja az edény szájánál ala-

1/2

csonyabb, a nyél alsó lapja és a kanál öblének feneke pedig egy síkban fekszik. A B) csoportba tartozó kanalak nyele közvetlenül az öblös rész pereméből emelkedik ki ferde irányban, úgy, hogy a nyél az öblös rész megnyújtásának tekinthető (57. kép). Jellemzi a B csoportot még az is, hogy a nyél tövénél, felső lapján, 5—6 cm. hosszú, 1 cm. széles, a nyél vége felé lassankint elvékonyodó, hornyolt barázda van. A kanál-nyelek vége lehet hegyes, derékszögben vagy mindkét oldalon hegyesszögben lementszett. Ez utóbbi lementszés útján létrejött háromszögű végződés oldalt gyakran deltoid-alakban kiszélesedik. A legtöbb kanálnyel a végéhez közel átllyukasztott.

1/6

38. kép. Talpas pohár Oltszemről.
Fig. 38. Coup à pied d'Oltsem.

39. kép. Talpas tál Erősdről.
Fig. 39. Vase à pied d'Erőd.

Az 55. képen az A csoporthoz tartozó festett kanalat látunk az erősi tyiszkhegyi őstelep középső konyhahulladék rétegéből. Leltári száma 522. Félgömb alakú öblös részéhez az ovális átmetszetű hosszú nyelet oly módon erősítették, hogy a nyél alsó lapja és a kanál öblének feneke egy síkban fekszik. Az edény feneke a nyél felső lapjánál 1 cm.-rel magasabba emelkedik. Öblének átmérője 7 cm., magassága 4,5 cm. Nyel-

vének szélessége a tővénél 3,5 cm., vastagsága 1,5 cm. Tővétől fokozatosan vékonyodik. Felülete simított.

III. **Diszítés** tekintetében az edényeket két külön csoportba oszthatjuk I. *festetlen* és II. *festett* edények csoportjára. A festett diszítés megint lehet: A) *egyszínű*, amikor az egész edényfelületet egy színnel vonták be és azon semmi ornamentum nincs; B) úgynevezett *fehér festésű*, amikor a bevonással nyert alapszínre fehér színű ornamentumokat festettek; és végül C) *többszínű festés*. Az edények alapszíne lehet élénk téglavörös, vörösesbarna, sötétebb és

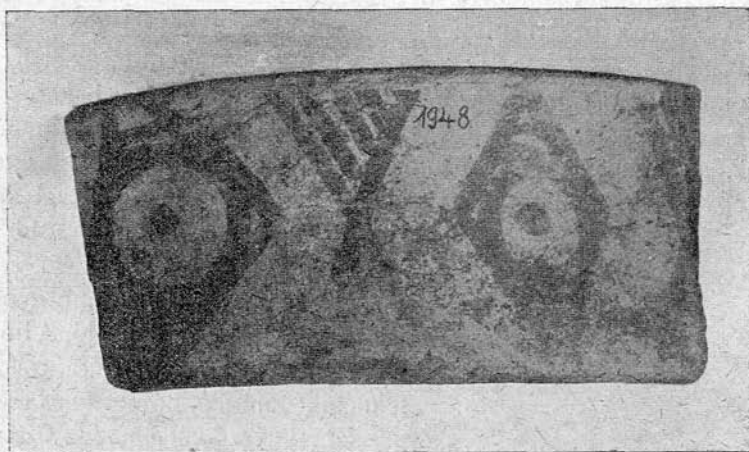

40. kép. A 39. sz. tál kiterített rajza.
Fig. 40. Dessin 'etendn d'écuelle no 39.

világosabb gesztenyebarna, szürkésbarna, fehéressárga és végül teljesen fekete. A vékony falú edényeken ezen alapszínekből nem csupán egy fedi az edényt, hanem kettős, sőt hármas kombinációjuk is feltalálható s ebben az esetben a különböző alapszínek lassú átmenetben olvadnak egymásba. Leggyakoribb ilyen kettős alapszín a gesztenyebarna és fekete.

A *többszínű* edények ornamentumainak alapszínéül sok esetben nem az edény alapszíne, hanem az erre ráfestett fehér, vagy sárgásfehér szín szolgál, melyből az ornamentum színéül szolgáló edény-alapszín élénk vonalakban tűnik ki s a harmadik szín ezen ornamentum szegélyéül szolgál. Egy edényen az alapszínen kívül három színnél többet nem találtam. Az edények diszítéséül használt ornamentumok egyenes és görbe vonalúak. Az egyenes vonalú minták: egymással párhuzamosan haladó, az edényen körülfutó vonalak és megszaggatott vagy összefüggő szalagok; egymáshoz ferden álló vonalak háromszöget alkotva, melyeknek belső területét az egyik szárral párhuzamosan haladó vonalak töltik ki; zeg-zugosan és derékszögben hajló vonalak és szalagok, rombuszidomok, fenyőágas minták, továbbá meanderek, vagy ennek szét-

tagolásából létrejött szögparók, stb. A görbe vonalú szalag-ékitmények: körök, körívek, ívháromszögek, ellipszisek és ezek alkotó részei, spirál-
cca. $\frac{1}{3}$

41. kép. Edény-talp Erősdről.

Fig. 41. Base d'un vase (socle). Station d'Erősd.

$\frac{2}{9}$

lisok és spirális-meanderek. Az egyenes és görbe vonalú minták együtt is megvannak. Kiválóan jellemzők az edény peremén vagy az ornamentum szélén részarányosan elhelyezett, sokszor be is mélyített, fehérre festett körök (szemmotívum, 58. kép) s a fehér festésű szalagokra gyöngysorszerűen ráfestett szintén fehérszínű, kör alakú pettyek (a 59. képen szintén jól feltűnnek).

A festett díszítésen kívül az edények egy részén *bekarcolt* és *plasztikus* díszítést is alkalmaztak, de mindkét díszítési forma csakis a festett edényeken található s a plasztikus díszítés csupán a fehér-festésű edényeken. A *bekarcolt díszítés* nagyon alárendelt; mindössze néhány edényen ismerhető fel és csupán a festett minta határául szolgáló bekarcolt vonalokból áll, legtöbbször csak az edény alsó részén (59., 60. és 62. kép). A 60. képen egy vékony falú csésze

42. kép. Edény-talp Oltzsemről.

Fig. 42. Base d'un vase d'Oltzsem.

csonka kúpalakú alsó részének bekarcolt és festett díszítését látjuk. A csonka kúp palástját alkotó körgyűrű területének körszeletes díszítménye két motivumból áll, melyek a körgyűrű átellenes részében fordítva elhelyezett félkörökből kiindulva, hegyes gömbszögekben hajlanak egymás mellé. A vonalak bekarcolására csontból, vagy fából készült külön eszközt használtak. A 59. képen bemutatott nagyobb méretű fazék első részén radiális irányban hármás barázdájú, ilyen csekély mélységű bekarcolások láthatók. A használt eszköznek három hegye volt. Van néhány edénytöredék, melyeknek egész felülete a nyaktól lefelé függőleges irányú, sűrűn egymás mellett párhuzamosan futó bekarcolt vonalakkal díszített (61. kép). Ezt a díszítést több fogó fésűszerű eszközzel végezték.

1/3

43. kép. Edény-talp Erösdről.

Fig. 43. Base d'un vase d'Erösd.

kiemelkedő gombocskva van. A plasztikus díszítés legprimitívusabb alakját ismerhetjük fel a 65. képen bemutatott edénytöredéken, mely Erösdről való (lelt. sz. 2003.) és egy hordó alakú nagy fazék szájának darabja. Az edény nyaka 8 cm. széles övben csiszolt felületű, alatta az egész felületet újjbarázdás, durva díszítés borítja olyan módon, hogy az újjbarázdák iránya felülről lefelé halad. Közvetlenül nyaka alatt lapos felületű, 4 cm. átmérőjű és 1 cm. magas, hengeres bütyökszerű kiemelkedése van, mely körül az újjbarázdás mélyedések ívalakban, hármásával, majd pedig az edény nyaka alatt köröskörül kettesével haladnak. Csiszolt felületének színe sötét gesztenyebarna, egyebütt szürkésbarna.

Egyetlen egy — Oltszembről való — edényen a perem alatt, sorban egymás mellett, félgömb idomú bemélyedésekből alkotott díszítmény is van (66. kép). Plasztikus díszítésnek más formái még eddig nem ismeretesek. Pedig a mélyítés útján alkotott díszítések más formáit is felhasználták. Bizonyíték erre egy Erösdon talált, szarvasagancsból készült s edénydíszítésre használt eszköz (67. kép), melynek segítségével sorban

egymás mellé helyezett, bemélyített díszítményeket lehetett alkotni. Olyan edényt, vagy edénytöredéket, melyet ezzel az eszközzel díszítettek volna, még eddig nem találtunk.

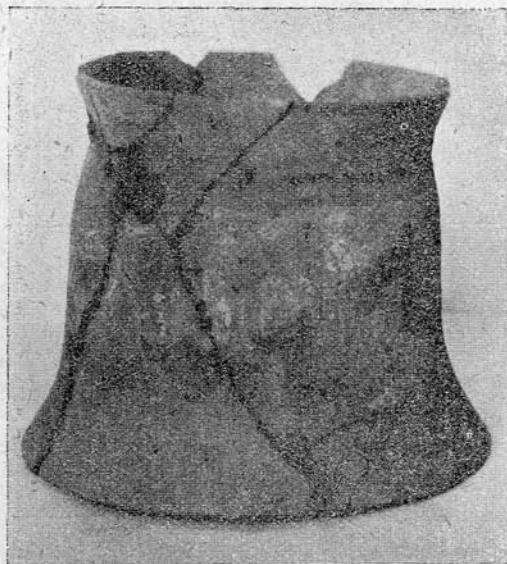
A festett edények különböző csoportjait az itt következő példákban mutatom be. A fehér festésű edények közt a sorban a 30., 31., 63. és 64. edény egyszersmind a plasztikus díszítés formáiról is felvilágosítást nyújt.

9. és 10. képen 13. Erősd. Tyiszkhegy. Lelt. száma 575. A tál felülete kívül simított, belül csiszolt és mindkét felületen téglavörös színnel bevont. Belső felületének díszítése a perem alatt körülfutó 0.5 cm. széles fehér szalagból; továbbá a perem és ezen szalag között levő területen egymástól bizonyos távolságra részarányosan elhelyezett ívben hajló szalagból áll. Külső felületén, közvetlenül a perem szélén csipkés szélű fehér szalag fut körül olyan módon, hogy a festett szalag külső széle helyenként az edény peremének külső síkjára is áthajlik. A csipkés szélű szalagon belül 2.5 cm. távolságra a tál egész felületét beborító festett minta határvonalául szolgáló, 0.5 cm. széles szalag fut körül. Az ornamentum főmotívumai spirális meanderek, spirálisok és ívben hajló görbe vonalak.

23. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 969. A hengeres és csonkakúp-felület érintkezési vonalán fehér szalag fut körül. Ezen alapvonal és az edény pereme közti területet egyenlő szárú háromszögű vonaldíszítés tölti ki, olyan módon, hogy a háromszögek közül felváltva 5 az alapjával, 5 pedig a csúcsával nyugszik az alapvonalon. A háromszögek alapját első esetben az alapvonal, második esetben az edény pereme jelzi. A háromszögek szárát 3 vonallal húzták ki. Az egyik szárát hosszában a következő háromszög alapvonaláig egy vonalú szalaggal meghosszabbították.

24. és 25. kép. Oltszem: Vármegei őstelep. Leltári száma 981. Tágas szájú, harang alakú nagy csésze, melynek alapszíne sárgás-vörös színbe hajlik. Felületén a gömbövs alakjában körülfutó görbe vonalú díszít-

1/3

44. kép. Edény-talp Erősdről.
Fig. 44. Base d'un vase d'Erősd.

mény fő motívumai spirális meanderek. A meanderek és a szegély körök között levő felületek gömbszögeit körökből és körívekből alkotott szintén fehérre festett szalagdíszek töltik ki. A spirális meanderekkel kitöltött gömbövet alul is, felül is, körkörösön futó egy-egy keskeny szalag övezi. A szegélytül szolgáló ezen körszalagokon belül részarányosan elosztva fent 6 helyen, lent 4 helyen 1·2 cm. átmérőjű fehérre festett, páros körök, szemmotívumok vannak elhelyezve.

 $\frac{1}{5}$

45. kép. Edény-talp Erősdről.

Fig. 45. Base d'un vase d'Erősd.

belső szalag között ferdén haladó szalagok töltik ki, melyeknek a vízszintes szalagokkal alkotott hegyes szögét 2—2 íves szalag kapcsolja össze.

29. kép. Erősd. Tyiszkhegy: felső szuvatréteg. Lelt. száma 564. Az edény simított és téglavörös színnel bevont felületén a fehér festésű díszítés alapját vízszintesen körülfutó keskeny szalagok alkotják. Összesen öt ilyen szalag az edény felületét öt mezőre osztja, melyek közül három mező az edény felső részére, egy az edény legnagyobb kiöblösödésére, egy pedig alsó részére esik. A körülfutó szalagok közül a

26. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 980. A tágas szájú, nagy csésze külső felülete fényesre csiszolt és élénk gesztenyebarna színű. Pereme alatt 1·5 cm. távolságra 2 cm. széles fehér szalag fut körül. Talpkorongjának oldal felülete szintén fehérre festett. A felső széles szalag alatt, valamint a talpkorong felett, egymással párhuzamosan haladó két-két szalag fut körül. A legfelső szalagon 5, a legalsón 4 köralakú szemmotívum van ráfestve, egymástól részarányos távolságban. A két

legfelsőn és a másodikon köralakú fehér pettyek gyöngysorszerűen sorakoznak egymás mellé. A harmadik szalag négy helyen 1 cm. átmérőjű és fehérre festett bemélyedésekkel részarányosan megosztott.

1/4

46. kép. Fedő Oltszembről.

Fig. 46. Couvercle d'Oltszem.

hajló, csiszolás útján alkotott, homorú felületű, bemélyített szalagok olyan módon elhelyezve, hogy két-két kettős körszalagból alkotott díszítmény közé, hegyes végükkel egymás felé fordított kissé ferdén álló ovális irányban haladó, mélyített szalagokat helyeztek el. A körkörös és ovális szalagok középső mezéjét, valamint a díszítmények között levő, ívháromszög alakú mezők felületét alig simították, és fehér festékkel vonták be. A festésen át az edény élénk téglavörös alapszíne foltonként áttűnik. Az edény nyakán, szájától 5 és 8 cm. távolságban, fehér festésű két szalag fut körül,

mindkettőnek felülete gyöngyszerűen egymás mellé helyezett, a szalagnál élénkebb színű, köralakú fehér pettyekkel borított. Az alsó szalag

Legnagyobb kiöblösödése táján félgömbalakú bütyökszerű kiemelkedése van, melynek átmérője 3,5 cm. s széle fehér szalaggal van körülveve. Az alsó negyedik és ötödik mezőt köríves, a másodikat ferde irányban futó egyenes szalagok díszítik. A harmadik mező elmosódó határvonalakkal, hornyolt kettős bordával plasztikusan díszített.

30. kép. Erősd. Tyiszkhegy: felső szuvatréteg. Leltári száma 556. A festett és plasztikus díszítésű fazék egész felülete simított. Kiöblösödő részének felső felét 12. cm széles övben plasztikus ékítmények díszítik, melynek elemei körkörös, ovális irányban

2/3

47. kép. Kis csésze Oltszembről.

Fig. 47. Petite tasse d'Oltszem.

a plasztikus díszítmény felső határául szolgál. Az edény szája és a felső szalag között levő mezőt ívben hajló fehér festésű szalagok töltik ki.

31. kép. Erősd. Tyiszkhegy: felső szuvatréteg. Lelt. sz. 557. Mint az előbbi fényesre csiszolt, fehérfestésű és plasztikusan díszített fazék. A legfőbb különbség a két edény díszítése között abban van, hogy az utóbbi edény kiöblösödő részének felső felén elhelyezett homorú felületű, óvális és elliptikus (nem kör) irányban haladó szalagdíszítése az edény falába kevésbé van bemélyítve. Az edény nyakán körülfutó

két fehér festésű szalag köze ugyanolyan szalagokkal határolt, egymás mellé helyezett spirális meanderekkel van díszítve.

38. és 10. képen 9. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 978. A talpas pohár alapszíne fényes fekete. Öblének felső részét 1 cm. szélességű körkörösen futó két szalag borítja. Öblének alsó részén ugyanilyen széles harmadik szalag közét a pohár kihalasodó részén hármassával egymás mellé helyezett, köríves szalagok hat mezőre osztják. A pohár egész talpának felülete fehér színre festett.

39. és 40. kép. Erősd. Tyiszkhegyi őstelep alsó szuvatrétegéből. Leltári száma: 2478. Talpas („talpcsöves“) tál. A tál belső felülete simított, alapszíne téglavörös s rajta fehér festés nyomai látszanak. Külső felülete szintén simított s helyenként a fehér festés jól felismerhető. Karimája alatt az egymással szembe

fekvő vízszintesen átfúrt két lapos bütyökfűl magasságában, fehérrel befestett, bemélyedő barázda fut körül. Alatta 2 cm. széles téglavörös színű szalag, azon alul a tál-rész egész felülete fehérre festett. A talpat 25 cm. széles övben kizárólag görbe vonalú geometrikus díszítmények borítják, melyeknek főmotívumai egymásba kapcsolódó spirális meanderek két sorban;¹ de az alsó sor nem teljes. A meander-motívumok törzse megnyújtott és az öv határvonalaihoz hegyes

$\frac{2}{3}$

48. kép. Kis talpas csésze Oltszemről.

Fig. 38. Petite tasse à pied d'Oltszem.

¹ A spirális meander típusa megfelel a G. Wilke: *Spiral-Mäander-Keramik und Gefäßmalerei Hellenen und Thraher. Würzburg 1910.* című értekezésben 9. b. számú rajzon látható típusnak.

szög alatt hajlik. A meanderek között levő mezőket, hol az egyik, hol a másik meander fejével egyenlő közüen haladó, hullámvonalak töltik ki.

63. kép. Oltzem: Vármege. Lelt. száma 1271. Nagy fazék szája Simított felületű. Az edény pereme alatt 5 cm. távolságra egymással párhuzamosan haladó három hornyolt és homorú felületű szalag fut körül, melyeknek együttes szélessége 4.5 cm. Az első és második szalag határán 2 köralakú bemélyedés, a második és harmadik szalag határán egy ilyen bemélyedés látható

(szemmotívum). — A hornyolt bordák alatt bekarcsolt díszítésű ornamentum következik. Az edény szája körben futó és erre ferdén álló fehér festésű szalagokkal díszített.

64. kép. Erőd Plasztikus díszítésű csésze. Leltári száma 560. Plasztikus díszítése az edény felületét két mezőre osztja. Alsó részén egymással párhuzamosan haladó homorú felületű és fényesre csiszolt öt barázdát látunk, melyeknek átlagos szélessége 3 cm.; 2—2 barázda érintkező vonala élesen kiemelkedik. A harmadik és negyedik barázda között levő határfelületet fehér festésű, vékony szalag borítja, melyet közbeközbe szintén fehér festésű, köralakú szemmotívum borít. Az edény felső részének felületén félkörökkel határolt homorú felületű, hornyolt és szintén fényesre csiszolt szalagokból alkotott ornamentumok vannak. Összesen hatszor ismétlődik ez az ornamentum és mindenik két-két szalagból áll középkön félgömb alakúan kiemelkedő bütyökszerű rátéttel. Az alsó mezőt alkotó

 $\frac{2}{3}$

49 kép. Talpas tál Oltzsemről.

Fig 49. Bassin à pied d'Oltzem.

harmadik és negyedik barázda között levő határfelületet fehér festésű, vékony szalag borítja, melyet közbeközbe szintén fehér festésű, köralakú szemmotívum borít. Az edény felső részének felületén félkörökkel határolt homorú felületű, hornyolt és szintén fényesre csiszolt szalagokból alkotott ornamentumok vannak. Összesen hatszor ismétlődik ez az ornamentum és mindenik két-két szalagból áll középkön félgömb alakúan kiemelkedő bütyökszerű rátéttel. Az alsó mezőt alkotó

körülfutó szalagok és ezen félkör íves szalagok között levő háromszög területek, valamint a köríves szalagok középső kiemelkedő része fehér festésű. Ugyanilyen fehér festésű, 1,5 cm. széles szalag fut körül a perem alatt 1 cm. távolságra.

2/3

50. kép. Fazék Oltszembről.
Fig. 50. Vase d'Oltszem.

68. kép. Oltszem, Vármege. Lelt. száma 999. A 30. képen bemutatott fazékhoz hasonló edény szájának töredéke. Felülete csiszolt és gesztenyebarna alapon fehér festésű ornamentummal borított. Nyaka táján 6 cm. széles övben egymás mellé helyezett fehér szegélyű spirális meanderek alkotják az ornamentum főbb elemeit. Ugyanilyen díszítés van a 30. képen Erősdről bemutatott fazék felső részén is. Nyaka alatt az edény öblének felső részén egymás alatt három hornyolt barázda van, melyeknek szélessége 2—2 cm. Az edény alsó részét, mely a képen nem látható, a fehér festésű minták háttérvonalaiban bekarcolt radiális irányú vonalak több mezőre osztják.

69. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 1001. Harang alakú, tágas száju és talpkoronggal ellátott csésze töredéke. Felülete kívül simított. Alapszíne fénylő fekete és élénk csokoládébarna. Pereme alatt, egymással párhuzamosan, három fehér festésű szalag fut körül. A második szalagon hármásával elhelyezett lefelé álló háromszögű díszítmények vannak. A harmadik és az edény alja között levő mezőt spirális és köríves szalagok töltik ki. A fehérre festett területek színe tompa fényű.

70. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 863. A miniatűr-tálnak belső felülete fényesre csiszolt és festett. Alapszíne világos gesztenyebarna és fekete. A két színárnyalat észrevétlenül megy át egymásba. A pereme alatt és a fenék szélén körben haladó két szalag körgyűrű alakú

1/3

52. kép. Edény-talp Oltszemről
Fig. 52. Base d'un vase d'Oltzem.

mutatott fazék (leltári száma 555.), melynek egész felső felületét sűrűn egymás mellett ferde irányban haladó párhuzamos szalagok borítják. Az edény alapszíne halvány téglavörös, a szalagok közül a szélesebbek fekete szegélyűek, a vékonyabbak sárga színűek. Az edény sárgászínnel befestett alsó felülete csupán egy körülfutó, fekete szegélyű piros szalaggal van megszakítva.

36. és 37. kép. Oltszem; Vármege. Lelt. száma: 976. A talpas pohár simított felületének alapszíne fénylő téglavörös, erre alkalmazták a minta alapszínül szolgáló tompa fényű, sárgásfehér festést, melyből az ornamentum fekete szegélylyel körülvelt szalagdíszei emelkednek ki. Külső felületét a szájtól a talp kezdetéig 12 cm. széles övben borítják az egyenes vonalú geometrikus díszítmények, még pedig oly módon, hogy

közét ferde irányban ívesen haladó két pár fehér szalag tölti ki. Mindkettő a külső és belső körszalaghoz hegyes szögben csatlakozik. Az edény peremét, s a körgyűrű két ellentétes pontját szemmotívum is díszíti.

II. Fehér alapon fekete festés. 41. és 10. képen 2. Erősd; konyhahulladék-réteg. Leltári száma: 1948. Törpe edény-talp töredéke. Felületét fehér alapon fekete színű festett rajzok díszítik. A fehér alapon az edény vöröses színe helylyel-közzel átűnik. A díszítés fő motívumai rombuszba írt körök, melyeknek közepét pont jelzi. Két-két rombusz között az edény talp felső és alsó széléig futó X alakú rajz van, melynek alsó és felső háromszögű részét egymással és az egyik szárral párhuzamosan haladó vonalak töltik ki.

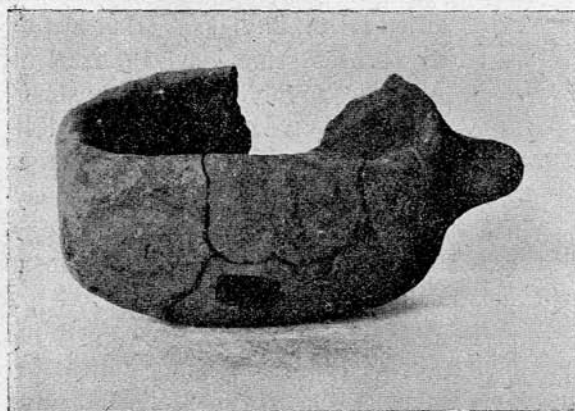
III. A többszínű festésnek egyik jellemző példája a 28. számú képen bemutatott fazék (leltári száma 555.), melynek egész felső felületét sűrűn egymás mellett ferde irányban haladó párhuzamos szalagok borítják. Az edény alapszíne halvány téglavörös, a szalagok közül a szélesebbek fekete

1/3

51. kép. Korsó Erősdről.
Fig. 51. Cruche d'Erősd.

a bütyök-fülön keresztül, alúlról mintegy 5 cm. magasságban körülfutó, rendszeresen szakadozott szalagdísz az övet két mezőre osztja. Az öv felső mezejének motivumai: a középvonalra ferdén álló, szakadozott meanderek és a középvonalra hosszabb átlójával merőleges, sorban közbeiktatott háromszögű alakok. Az öv alsó mezejének főmotivumai szintén széttagolt meanderek és háromszögű alakok, melyeket egymástól ferde helyzetű, kihegyezett szalagok választanak el. Az alsó mező mean-

 $\frac{3}{4}$

53. kép. Miniatür edény Oltszembről.

Fig. 53. Vase miniature d'Oltszem.

dereinek egygyel kevesebb tagja van, mint felül, minélfogva első tekintetre azt a benyomást teszik, mintha egyenlő közül, de ellenkező irányú szárakkal szögpárok lennének szembeállítva.

44. és 10. képen 7. Erösd; felső szuvarréteg. Lelt. száma 570. Az edénytalp külső felülete alig simított s rajta fehér alapon téglavörös színű és fekete szegélyű szalagok láthatók. Pereme alatt 5 cm.-re 2

cm. széles szalag fut körül. Alatta 10-szer ismétlődő, az egész felületet kitöltő, egymáshoz kapcsolódó, ferdén álló Z alakú szalagdísz van, szintén fekete szegélyvel.

55. kép. Erösd. Tiszckhegy: középső konyhahulladék-réteg. Simított felületű, festett kanál. Öble kívül-belül, nyele alul-felül festett. Mintája téglavörös alapon fehér és fekete színű, egyenes és görbe vonalú szalagdísz.

71. kép. Erösd. Tiszckhegy: alsó szuvarréteg. Lelt. száma 2005. Nagy méretű edénytalp alsó részének töredéke. Felülete simított és téglavörös színű. A minta alapszíne fehér. A fekete szegélyű téglavörös színű szalagok hegyes és tompaszögben hajlanak egymáshoz. A minta fehér alapszínén át az edény téglavörös alapszíne helyenként áttűnik.

72. kép. Erösd. Tiszckhegy: alsó szuvarréteg. Lelt. száma 1549. Nagy fazék szájának töredéke. Festés tekintetében az előbbivel egyezik. Az egymásra ferdén álló fekete szegélyű szalagok egy némelyikét közepén is egy fekete szegélyű szalag borítja.

73. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 1150. Keskeny szájú, nagy fazék szájának töredéke. Válla táján függőlegesen átfúrt bütyökfüle van. Felülete simított, alapszíne fénylő gesztenyebarna. A minta alapszíne tompa fényű, vöröses barna. A képen az edény pereme alatt egymás mellé helyezett három fekete szegélyű spirális szalag látható. A spirálisok és a spirálisok alatt körülfutó hosszanti szalag között háromszögű területeket egy-egy rövid fekete szalag tölti ki. Ives szalagok vannak az edény peremén is.

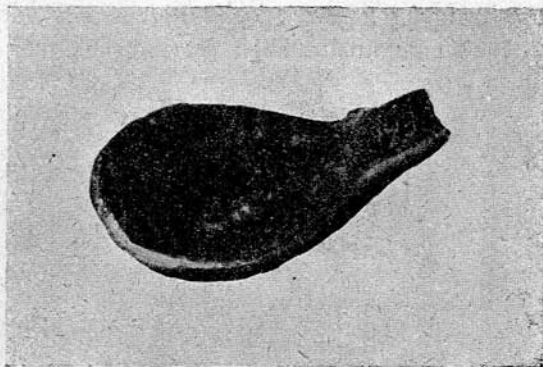
74. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 1017. Koronggal ellátott öblös csésze alsó része függőlegesen átfúrt bütyökfülél. Az edény alapszíne téglavörös, a minta alapszíne pedig sárgás fehér. A félkör alakúan lemetszett végű téglavörös színű szalagokat fekete szegélyű vékony szalagok veszik körül.

75. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 1016. A 985. leltári számú csészéhez (22. kép) hasonló edény szájának töredéke. Felülete kívülről simított és több színre festett. A képen belső felülete látható. A téglavörös színű és fekete szegélylyel körülvevő ornamentum alapszíne fehér. Az edény pereme alatt 4,5 cm. távolságban egy 2,5 cm. széles téglavörös színű szalag fut körül. Ehhez csatlakoznak a perem derékszögben álló rövid szalagjai. Külső felülete téglavörös alapon fekete szegélyű, fehér szalagokkal diszített.

76. kép. Oltszem: Vármege. Lelt. száma 1014. Nagyobb edény falának töredéke. Téglavörös alapon fehér és fekete színű, párhuzamos és hegyesszögben hajló szalagdiszítés látható.

Az edényeken kívül agyagból készítették még számos használati tárgyat. Ilyenek a különböző alakú orsó-nehezékek (77. képen 1. 2. 3.), a rövid nyelű, kőralakú bélyegzők, melyeknek alsó lapján legtöbbször spirális alakú, bemélyített szalagdísz látszik (78. képen 1. 2.). Az Oltszemen talált egyik ilyen agyagbélyegző (lelt. száma: 844.) mélyedéseiben a piros festő anyag ma is benne van. Különösen a tűzhelyek környékén nagy számban találtam azokat az átfúrt, durva felületű agyag nehe-

1/2

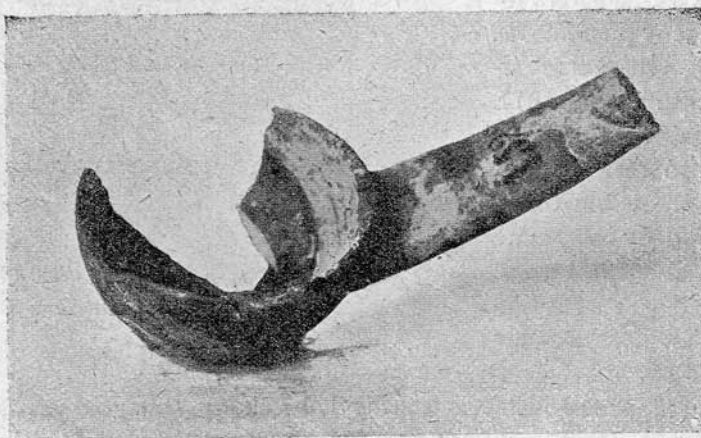
54. kép. Kanál Oltszembről.

Fig. 54. Cuiller d'Oltszem.

zégeket, melyeknek rendeltetése felől az archaeologusok véleményei annyira eltérők.

Az Erősdön feltárt lakás egyik sarkában hamú között, rendetlenül, 28 db. összenyomott gömbalakú s legnagyobb részt átlukasztott, ilyen agyagnehezéket találtam (79. képen 12.). Oltszembről való a 80. képen bemutatott nagyobb méretű ovális alakú, lapos agyagnehezék, valamint a 81. képen bemutatott durva felületű, felső részén félkörben végződő, másik agyag nehezék is. Mindezek alig vannak kiegészítve. A 82. képen. 1. 2. alatt bemutatott két agyagnehezék már sokkal csinosabban formált

$\frac{1}{2}$

55. kép. Kanál Erősdről.

Fig. 55. Cuiller d'Erősd.

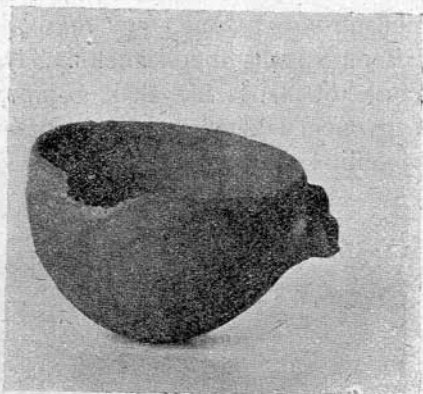
Az egyik hosszúkás, négyszög formájú és lapos, a másik szabályos kúpformájú. Csúcsán és élén letompított.

Kulturatórténeti szempontból az edények után legnagyobb jelentőségűek az *agyagból készült idolumok*, melyek vagy állatot, vagy embert ábrázolnak. Az ember alakok mintázásában feltűnő a vékony derék s az erősen kidomborodó alsó test. A fejet csupán egy gömböcske jelzi, minden tagozottság nélkül. Mindössze egy Oltszemen talált madárfejre emlékeztető szobortöredéken látunk az orrnak megfelelő csőrszerű nyulványt és a szemeknek megfelelő két kidudorodást. A jobban *mintázott szobrocskákon* a két mellbimbó, a köldök, a két csipő kiemelkedései, a térdkalácsok, de gyakran az izmok is éles vonalakkal vannak elhatárolva (83. kép). A lábvégződés lehetnek hegyesek, tompák, de megvannak az úgynevezett pecsétnyomó alakú lábvégződés is. Két szobrocska felső testrészének

töredéke az irodalomban deszka-idolumnak nevezett szobrocskáknak felel meg.

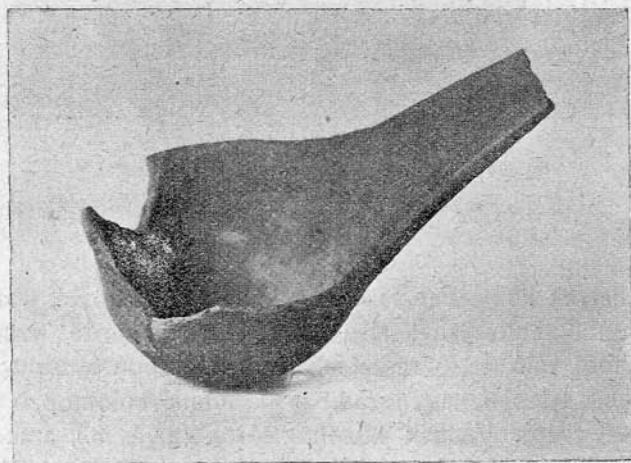
Erősdről való két idolum egész felülete bekarcsolt vonalakkal diszített (84. és 85. kép) és így a Cucuteni-ben talált szobrocskákkal mutat analogiát.¹ Nem csupán a női, hanem a férfi testet is kimintázták idolumokban. Oltszemről való az a férfi alakot ábrázoló ülő helyzetű szobrocska, mely egy négy-szögletű edény töredékéhez tartozik. (Lelt. száma: 841.) A szobor felső része hiányzik. A köldöktől lefelé látható az alsó teste, a jól mintázott phallusa és a térdben meghajlott két láb. Az állatidolumok szarvasmarhát, juhót, kecskét, disznót, kutyát ábrázolnak. A juhót ábrázoló, nagyobb méretű egyik idolum belseje üres s ürege a hát közepén ellipszis alakú nyílásban végződik (86. kép).

3/4

56. kép. Kanál Oltszemről.
Fig. 56. Cuiller d'Oltzem.

3/8

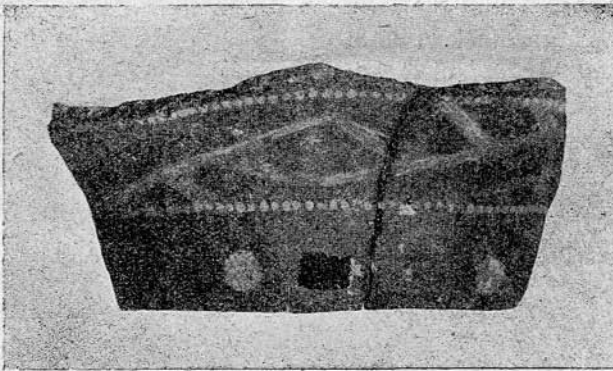

57. kép. Kanál Oltszemről.
Fig. 57. Cuiller d'Oltzem.

¹ Gr. C. Buşureanu: *Notiţă Asupra săpăturilor și cercetărilor făcute la Cucuteni* din comuna Băiceni județul Jași p. 271. — M. Hoernes: *Urgeschichte der Bildenden Künste* I.: Europa. Wien. 1898. Fig. 41. J. Déchelette: *Manuel d'Archéologie*. I. Paris. 1908. Fig. 213.

A *pattintgatott kőszerszámok* közül említésre méltók a nagy számban talált késpengék, török, vakarók, továbbá nyílhegyek. Erősdön a felső szuvatrétegben egy festett edényben (6. kép), mely egy csuporocskával volt lefedve, 15 drb. pattintgatott kőpenge, tör, vakaró és más kőeszköz (87. számú kép) volt. A csiszolt kőszerszámok között különösen jellemzők az ékalakú, átfúrás nélküli kőbalták (88. kép, 1. 2.). Mindössze Oltszemen a Leánykavárban talált, egy 5·7 cm. hosszú miniatűr-kőbalta, meg egy másik, szintén itt talált, kinagyolt s részben csiszolt kőbalta megkezdett nyél lyuka alapján lehetne megállapítani, hogy átfúrt kőbaltát is használtak. Sajnos, hogy mindkét tárgy szórványos lelet s így nem lehetetlen, hogy a praemykaenaei jellegű kultúrára telepedett, későbbi kultúrából valók.

3/8

58. kép. Diszített edénytöredék Oltszembről.

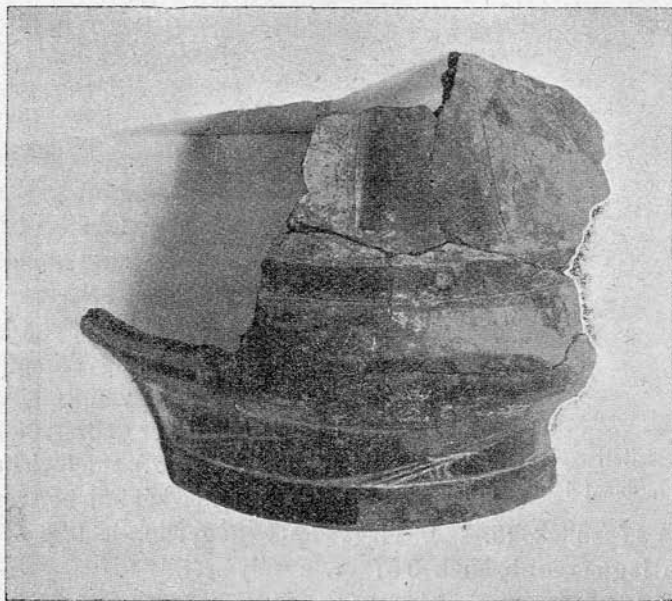
Fig. 58. Fragment de vase orné trouvé à Oltszem.

A tűzhelyek közelében talált morzsoló (őrlő) kövek közül a 89. képen látható berendezésnek alsó része a Málnás-fürdő területén található andesitből való, felső része fent és lent kopott felületű homokkő.

Mindenik telepen nagy számban találtunk különböző csontszerszámokat (90. kép). Vannak közöttük török (2. és 3.), árák (5.), vágó szerszámok (8.), ályukasztott és át nem lyukasztott tűk, simító eszközök (6. 7. 9.) s néhány gondosan kisimított lapos csontkanál is (10., 11., 12.). Egyik csontkanál nyelét kopásából következtetve, egyéb czélokra is használták (10.). Csontból készítek lándzsa formájú szűrő eszközt, melyet nyélre lehetett erősíteni (1.). Erősdről való egy lapoczkacsontból készült szigony formájú halászó szerszám (4.), melynek egyik hegye lefelé egyenesen áll, a másik oldalt kissé felfelé görbül.

Mindenik telepen, különösen pedig az Oltszem vármegei őstelepen, nagyszámban találunk szarvasagancsból készült, félig vagy egészen megmunkált szerszámokat. A 91. képen látható megmunkált szarvasagancs szerszámok mindegyike Oltszembről való. Az 1. sz. ütőszerszám (talán kalapács) szarvasagancstöbblől készült. Alsó, lemetszett részéből, a belső puha részen keresztül, függőleges irányú, 8 cm. hosszú lyuk vezet felfelé. Ebbe a lyukba valami kő, vagy másféle erősebb alkotórész volt beleerősítve úgy, amint a 3. számú víz-

1/4

59. kép. Diszített edénytöredék Oltszembről.

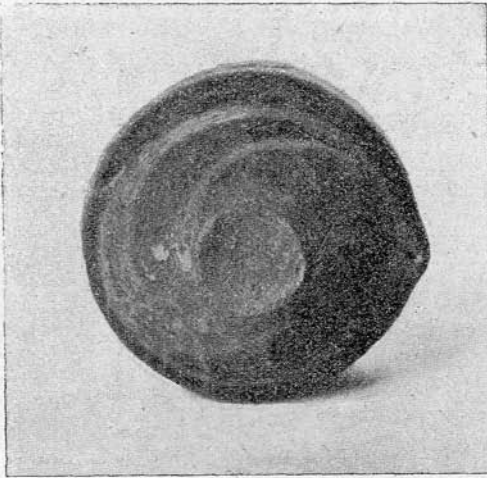
Fig. 59. Fragment de vase orné trouvé à Oltszem.

szintes irányban átfúrt kalapácsnak alsó, lemetszett részén ma is látható, hogy a függőleges lyukba egy három oldalról kihegyezett végű kőeket illesztettek be. A kőek alsó része le van koptatva. A 4. sz. alatt látható szarvasagancstőnek hosszúkás négyszögű, tágas nyílásába vastag nyelet lehetett erősíteni. A nyílás szélessége 3,5, magassága 5, mélysége 7 cm. Nyelére derékszög alatt álló éle van, s így alakja a kapa formával egyezik. Minthogy a lemetszett végén függőleges irányban ki is van lyukasztva, kőbalta befogadására szolgáló toknak is tekinthető. Az 5. sz. szerszám alsó részét, ékalakúan megfaragták. Felső, vastagabb végén le van gömbölyítve, s egymással szemben két félgömb idomú bemetszése van. Úgy látszik, hogy

ezen a helyen át akarták fúrni, de a fúrás abbamaradt. Alakja egy éli csákányra emlékeztet.

Az 1910. évi erösi ásátások rendjén az öskori lakók által használt ékszereknek egész gyűjteménye került elő. Az ékszereket kőből, csontból, szarvasagancsból, állatfögből és vörösrézből készítették. A felső szuvatrétegben a feltárás K-i végében a kőpengéket tartalmazó ép fazék mellett több összetört edény töredékei és agyagrögök közt

1/2

60. kép. Diszített edénytöredék Oltszemről.

Fig. 60. Fragment de vase orné d'Oltzem.

összehajtván készültek (5. sz.). Nagyságuk négyféle, a legkisebbeknek 0,09 gr., a legnagyobbaknak 0,67 gr. a súlya.

Szintén vörösrézből készültek a spirálisan hajlított 8,5, 6,5, 5,5 cm. átmérőjű tekercsek (93., 94. kép), melyeket azonkívül, hogy különböző eszközök készítésére nyersanyagul szolgáltak, karpereczül is használhattak. Az edénytöredékek átvizsgálása után kitűnt, hogy azok egy fazéknak és egy csupornak töredékei. A fazékban voltak elhelyezve a lelet összes tárgyai. A csupor a fazék fedőjéül szolgált.

Erösdön az alsó konyhahulladék rétegben egymás mellett köralakra kinagyolt, közepén átfúrt kagylóhéjból készült, 42 drb. gyöngyöt találtunk. Több darab összetapadt. Úgy látszik, egy gyöngysornak voltak alkotó részei. A 95. képen ebből a leletből néhány gyöngyöt mutatunk be.

A már említett vörösréz-gyöngyökön, dróttekercseken kívül szintén az ékszerleletben egy hengeralakúan összehajtott rézlemez, továbbá más helyen két másik fémtárgyat találtunk. Mindkettő Erösdről, a fel-

egy nagyobb ékszerleletet is találtunk (6. kép), melynek tartalma: átfúrt szarvaszemfögből készült és zöldre festett (vagy festődött) függőcskék; kőből, csontból, kagylóhéjból, szarvasagancsból készült 3 oldalú hasáb vagy hengeralakú átfúrt gyöngyök különböző nagyságban; a legkisebbek 2—3 mm., a nagyobbak 25—30 mm. hosszúak; zöldre festett, 2 lyukkal ellátott csontlemezkek; úgyszintén 2 végén átfúrt vaddisznó-agyarak; vörösréz gyöngyök (92. kép. 3. 7. sz.), amelyek hosszúkás lemezekből, henger alakúan

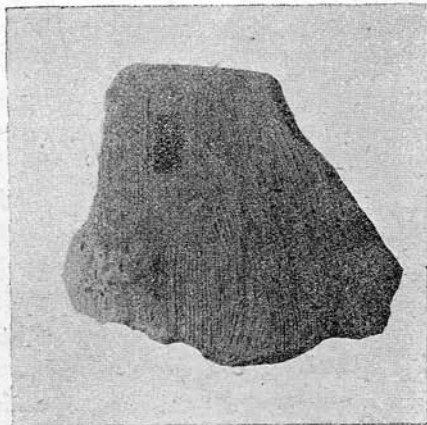
sőbb rétegből való. Egyik 7 cm. hosszú és 3 mm. széles vörösréz ár (92. kép 1. szám), a másik pedig pengeformájú 6·5 cm. hosszú és 1·5 cm. széles vörösréz lemezke (92. kép, 2). A botfalvi telepről való egy drb. vörösrézdrót és egy halászó horog, továbbá 12 drb. dróttekercs.¹ A háromszékiekkel egykorú külföldi telepeken talált vörösréz tárgyaknak, mint amilyenek a Cucuteni-ben talált fűzfalevélalakú tör és a lapos rézvéso telepeinken eddig semmi nyoma.² A fém-tárgyak kémiai analízise még nem történt meg. Hogy vörösrézből valók, a karcz színe útján állapítottuk meg.³

Báró Miske Kálmán „A magyarországi Alduna vidékéről való ősemlékek korrendi osztályozása” című értekezésben Teutsch Gyulának, a barcasági telepeken végzett ásatairól szóló közleményei

alapján, a botfalvi és erődsdi keramikában két fejlettségi fokot különböztet meg, „mely úgy technikában, mint típusokban is egymástól eltér, de azért egymással összefüggött és egymásra következő rétegeket alkotott. Az alsó, idősebb réteget a több színre festett edények gondosabb technikája, a hosszúnyelű festett kanalak és edénytálpak, a felsőbb fiatalabb réteget rövid nyelű, nem festett kanalak, a széles lyukkal ellátott edényfülek és fémnek előfordulása jellemzik.” Ez alapon az idősebb alsó-réteget a neolithos-korhoz tartozónak tekinti, ellenben a felsőbbet már a fémkor kezdetére teszi.

Az Erősdön és a többi háromszékmegyei telepeken folytatott ásataim alapján már most megállapítható, hogy az egymás felett fekvő rétegek közt a jelzett kulturabeli különbségek nincsenek meg. Sem az

1/3

61 kép. Diszített edénytöredék Oltszemről
Fig. 61. Fragment de vase orné, trouvé à Oltzsem.

¹ Mittheilungen der Anthrop. Gesellschaft in Wien. XXX. Bd. (1900) p. 189—202. Fig. 191., 192.

Mittheilungen der praehistorischen Commission der Kais. Akademie der Wissenschaften. I. Bd. Wien. 1903. p. 365—399. Fig. 33., 34., 35.

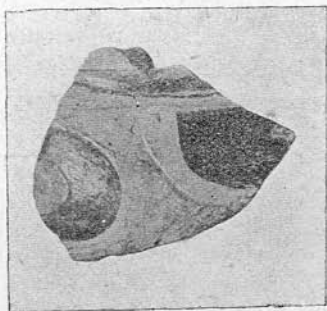
² Hubert Schmidt szóbeli közlése.

³ M. v. Schwarz: Erkennung von Kupfergegenständen und Bronzen mit Hilfe Strichprobe. Praehist. Zeitschrift. II. Bd. (1910). p. 97.

⁴ Archaeologiai Értesítő. XXIX. kötet. (1909.) 134. l.

edények technikája és díszítése, sem az edény-típusok, mint a hosszú nyelű, festett kanalak és edénytálcák előfordulása, sem az idolumok, valamint a kő, csont és más tárgyak tekintetében az egyes rétegek közt fejlődést, vagy hanyatlást nem vehetünk észre. Csupán a vörösréz elő-

1/3

62. kép. Díszített edénytöredék Oltszemről.

Fig. 62. Fragment de vase orné, trouvé à Oltszem.

Háromszékmegyében a praemykenaei jellegű kultúra megszakítás nélküli és teljesen egységes. A rétegeknek Erősdön megállapított három települési vonala nem jelez egyszersmind egymástól megkülönböztethető kultúra fokokat. Csak a további ásatások eredményei fogják biztosan megállapítani a kultúra fejlődési fokozatait.

fordulása volna az a körülmény, mely a felsőbb rétegeket az alsóbbaktól megkülönbözteti. Miután azonban a telepnek Erősdön is még csak igen kis részét tartuk fel, lehetséges, hogy a későbbi ásatások rendjén az alsóbb rétegekben is fogunk fémtárgyakat találni. Ami különbség az idősebb és fiatalabb rétegek kulturája közt az ásatások első idején, mikor még kevés anyag állott rendelkezésre, bizonyos tárgyak és díszítés-módok jelenlétből és hiányából következtetve feltűnni látszott, a későbbi ásatások leleteivel megczáfolódott.

A mai vizsgálati anyag ismerete alapján mást nem mondhatunk, mint hogy

Dr. László Ferencz.